

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ  
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ  
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ



ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ “ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ  
ΓΡΑΦΗ”

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η γλωσσική διαδικασία μέσα από τις δραστηριότητες Δημιουργικής  
Γραφής σε παιδιά προσχολικής ηλικίας».

“The linguistic process through Creative Writing activities in preschool  
children”.

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΚΑΡΑΒΑΓΓΕΛΗ ΙΩΑΝΝΑ ΑΕΜ: 7336

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΚΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ

Α΄ ΕΠΟΠΤΗΣ: ΒΑΚΑΛΗ ANNA

Β΄ ΕΠΟΠΤΗΣ: ΚΩΤΣΑΛΙΔΟΥ ΕΥΔΟΞΙΑ

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2020

## Περιεχόμενα

A. Ευχαριστίες.....	3
B. Αντί εισαγωγικών .....	4
Γ. Περίληψη .....	5
Δ. Θεωρητικό μέρος.....	7
Η λογοτεχνία στην προσχολική ηλικία .....	7
Δ.1 Γλώσσα και Εκπαίδευση στην Προσχολική ηλικία.....	11
Δ2. Δημιουργική Γραφή και Εκπαίδευση στην Προσχολική Ηλικία.....	23
Δ2.1. Η Ιστορία της Δημιουργικής Γραφής: .....	26
Δ3. Η διδασκαλία της Δημιουργικής Γραφής: .....	31
E. Ο Δημιουργικός Εκπαιδευτικός: .....	40
Z. Δημιουργικό μέρος-Δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής: .....	48
Z2.Υλικά έρευνας:.....	66
H. Συμπερασματικές παρατηρήσεις-αποτελέσματα.....	67
H.1. Βιβλιογραφία.....	75
H.2. Παράρτημα .....	78

## A. Ευχαριστίες

Για την εκπόνηση της Διπλωματικής μου εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Τριαντάφυλλο Κωτόπουλο, Αναπληρωτή Καθηγητή Δημιουργικής Γραφής και Νεοελληνικής Λογοτεχνίας για την πολύτιμη βοήθεια του στην υλοποίηση της. Κυρίως όμως, για την παρότρυνση του να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών της Δημιουργικής Γραφής που με βοήθησε να διευρύνω τους ορίζοντες μου και να ανακαλύψω έναν νέο, ομορφότερο κόσμο, εκείνον την Λογοτεχνίας. Στη συνέχεια, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Άννα Βακάλη, φιλόλογο και διδάκτορα Ελληνικής Γλώσσας και Δημιουργικής Γραφής του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας ως Ά επόπτρια για την καθοδήγηση και την άψογη συνεργασία της. Ακόμη, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην κ. Ευδοξία Κωτσαλίδου, ως Β' επόπτρια, μέλος Εργαστηριακού Διδακτικού Προσωπικού (Ε.ΔΙ.Π) του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς την οικογένεια μου: τους γονείς μου Χρήστο και Παναγιώτα, καθώς και το αδερφό μου Σταμάτη για την στήριξη τους στην προσπάθεια μου όλα αυτά τα χρόνια να επιτύχω τους στόχους μου.

## B. Αντί εισαγωγικών

Η Λογοτεχνία αποτελεί ένα βασικό κεφάλαιο για την ζωή και την πνευματική εξέλιξη των παιδιών. Η Γλώσσα και η ανάπτυξή της ακολουθούν τον άνθρωπο σε κάθε του επιλογή. Σε όλες τις ηλικίες είτε πρόκειται για παιδιά νηπιακής ηλικίας, είτε για μεγαλύτερα παιδιά και ενήλικες, η Λογοτεχνία είναι αναγκαίο να υπάρχει και να εξελίσσεται διαρκώς μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες προσαρμοσμένες στην ηλικία των παιδιών. Η συγκεκριμένη εργασία πραγματεύεται την επίδραση της Λογοτεχνίας και ειδικότερα της Δημιουργικής Γραφής στην καλλιέργεια και ανάπτυξης της γλώσσας μέσα από τις δραστηριότητές της σε παιδιά νηπιακής ηλικίας. Επιλέχθηκε η εστίαση σε ποιητικά κείμενα, καθώς αυτά δίνουν την ευκαιρία σε μικρούς και μεγάλους να εκφράσουν τα συναισθήματα τους και να λυτρωθούν. Μέσα από τη δημιουργία ποιημάτων, κατασκευάζουν τους δικούς τους ήρωες και, δυνητικά, μεταθέτουν σε αυτούς προσωπικά τους βιώματα ή επιθυμίες, με χαρακτηριστικά της επιλογής τους, κώδικες ενδυμασίας, τόπο και χρόνο. Οι γράφοντες πειραματίζονται χωρίς το φόβο του σωστού ή λάθους. Σύμφωνα με τον Flaubert, η Ποίηση είναι μια ακριβής επιστήμη, όπως η Γεωμετρία και τούτο επειδή είναι δύσκολο να στήσουμε μια σωστή φράση, συγκινησιακά ακριβή, που να μην έχει λεκτικά απόβαρα και που να μην γίνεται βαρετή. Η Δημιουργική Γραφή, γαληνεύει τον νου και την ψυχή. Ελευθερώνει το πνεύμα. Γι' αυτόν τον λόγο είναι αναγκαίο να υπάρχει στην καθημερινότητα των παιδιών από μικρή κιόλας ηλικία. Οι συγγραφικές ασκήσεις είναι αυτές που καλλιεργούν το γλωσσικό γούστο και διαπλάθουν απαιτητικούς αναγνώστες. Αυτό φυσικά ισχύει και για τις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Όταν ο αναγνώστης είναι επαρκής, δύναται να μετεξελιχθεί αργότερα στη μετέπειτα ζωή του σε έναν ενεργό και δημοκρατικό πολίτη. Σε όλη αυτή τη διαδικασία συμβάλει σημαντικά ο ρόλος του εκπαιδευτικού αλλά και των γονέων. Χρειάζεται να υπάρχει διάθεση και διευρυμένοι ορίζοντες, ώστε να παράσχουμε στα παιδιά μας συνδυαστική γνώση και απόλαυση. Δεν νοείται γνώση, χωρίς την απαραίτητη διασκέδαση που όλα τα παιδιά επιζητούν. Ασκήσεις ειδικά διαμορφωμένες για την ηλικία τους και τα ενδιαφέροντα τους. Αποφυγή της στείρας απομνημόνευσης της γνώσης και ουσιαστική παιδεία που να συνδιαμορφώνει ελεύθερους και κριτικά σκεπτόμενους πολίτες. Μόνο όταν ένα παιδί αναζητά διαρκώς τη γνώση, μόνο τότε το μυαλό του μπορεί να είναι δημιουργικό. Η Δημιουργική Γραφή εδώ και πολλά χρόνια έχει ανατρέψει τα δεδομένα στην Λογοτεχνία και έχει αποκτήσει πια τη θέση που της αξίζει. Με τη μορφή εργαστηρίων και τις κατάλληλες ασκήσεις τα παιδιά συνθέτουν ποιήματα, μικρά διηγήματα και γίνονται τα ίδια συγγραφείς. Μνούνται στον κόσμο της Ποίησης και της φαντασίας και δίνουν μοναδικές και αυθόρμητες απαντήσεις εγείροντας έτσι τον θαυμασμό γονιών και εκπαιδευτικών.

## Γ. Περίληψη

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία, εντρυφεί στην ακαδημαϊκή πορεία και εξέλιξη του επιστημονικού πεδίου της Δημιουργικής Γραφής από τα πρώτα βήματά της ως σήμερα. Ερευνάται η υποστήριξη της γλωσσικής διαδικασίας που ακολουθείται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και πώς εκλαμβάνουν την ενασχόλησή τους με τη Δημιουργική Γραφή. Αναδεικνύεται η σημαντικότητα του ρόλου του εκπαιδευτικού σε όλες τις σχολικές βαθμίδες. Στο θεωρητικό μέρος της εργασίας μελετάται η Λογοτεχνία στην Προσχολική ηλικία καθώς και η προσφορά της Δημιουργικής Γραφής στην ενασχόληση παιδιών με αυτή. Στην συνέχεια, προσεγγίζεται ο τρόπος διδασκαλίας της Δημιουργικής Γραφής στο νηπιαγωγείο αλλά και η γλώσσα στην προσχολική ηλικία. Η Δημιουργική Γραφή στην εκπαίδευση αποτελεί ένα καίριο ζήτημα με μεγάλο ενδιαφέρον προς διερεύνηση τόσο πριν μερικά χρόνια όσο και σήμερα. Αναφέρεται η διδασκαλία της Δημιουργικής Γραφής και το πόσο ένας εκπαιδευτικός μπορεί να λειτουργεί περισσότερο δημιουργικά μέσα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα όλων των βαθμίδων. Το δεύτερο κομμάτι της εργασίας αποτελεί το ερευνητικό μέρος όπου γλωσσικές δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής, εφαρμόζονται σε παιδιά νηπιακής ηλικίας με παιγνιώδη τρόπο. Τέλος, καταγράφονται οι παρατηρήσεις των παιδιών για τα παιχνίδια αυτά, τα αποτελέσματα, τα συμπεράσματα και τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να ολοκληρωθούν οι συγκεκριμένες δραστηριότητες.

Λέξεις κλειδιά: επιστήμη λογοτεχνίας, γλωσσική διαδικασία, ρόλος εκπαιδευτικού, γλώσσα στην προσχολική ηλικία, δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής.

## Summary

This particular thesis, is deeply rooted in the academic course and evolution of the scientific field of Creative Writing from its earliest steps to the present day. It explores the support for the language process used in preschool children and how they perceive their involvement with Creative Writing. The importance of the role of the teacher in all school levels is highlighted. Theoretical part of the work analyzes Literature in preschool age as well as the contribution of Creative Writing to the involvement of children with it. Next, we discuss how to teach Creative Writing in kindergarten and language in preschool. Creative writing in education is a key issue of great interest to explore both a few years ago and today. It mentions the teaching of Creative Writing and how a teacher can work more creatively within the Greek educational system at all levels. The second part of the work is the research part where Creative Writing language activities are applied to toddlers in a playful way. Finally, the children's observations of these toys, the results, the conclusions and the materials used to complete the specific activities are recorded.

Keywords: literature science, language process, teacher role, language in preschool, creative writing activities.

## Δ. Θεωρητικό μέρος

### Η λογοτεχνία στην προσχολική ηλικία

Η λογοτεχνία είναι ενταγμένη από χρόνια στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών για την προσχολική ηλικία. Όλα αυτά τα χρόνια αντιμετωπιζόταν ανάλογα με τη διάθεση, συμπάθεια και ευχέρεια του εκπαιδευτικού. Δεν υπήρχε δηλαδή ένα συγκεκριμένο πλαίσιο ή πρόγραμμα με διδακτικές ώρες ανά εβδομάδα που να καθοδηγεί τον νηπιαγωγό ή να τον δεσμεύει να διδάξει παιδική λογοτεχνία. Δεν αντιμετωπιζόταν ως μία στέρεα και υψηλής αισθητικής τεχνική και δεν υπήρχε καμία επίσημη θεσμική προστασία απέναντι του. Με τα χρόνια αυτό άλλαξε. Η Λογοτεχνία διεκδίκησε όλο και περισσότερο χώρο στις σχολικές αίθουσες και διεύρυνε την επιστήμη της. Η θέση της στο πλαίσιο του Νηπιαγωγείου δημιούργησε όλα αυτά τα χρόνια πολλές αμφισβητήσεις στον χώρο της εκπαίδευσης.

Τα Αναλυτικά Προγράμματα δίνουν περισσότερες ευκαιρίες για ανάπτυξη και για απόδειξη της δυναμικής της στις ελληνικές εκπαιδευτικές αίθουσες. Ορισμένες θετικές ρυθμίσεις για τη Λογοτεχνία στην Προσχολική Εκπαίδευση ήταν στα Αναλυτικά Προγράμματα του 1984 και 1989, στο βιβλίο Δραστηριοτήτων για το Νηπιαγωγείο το 1990 και στο βιβλίο της Νηπιαγωγού το 1995. Σε αυτά τα σημεία γίνεται χρήση των λογοτεχνικών κειμένων ως «μέσα» για την καλλιέργεια της Αγωγής του Λόγου. Ακόμη, το Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο το 2002 λειτουργεί προσθετικά στην επιστήμη της Λογοτεχνίας. Συνεχίζει να στηρίζεται σε άλλες γνωστικές ενότητες και να μην υπάρχει ως μια ανεξάρτητη ενότητα. Μερικές από αυτές είναι: Μαθηματικά, Μελέτη Περιβάλλοντος, Πληροφορική, Δημιουργία- Έκφραση.

Τα παιδιά μέσα από δραστηριότητες Λογοτεχνίας μπορούν να αντιληφθούν πολλές έννοιες και πράγματα γύρω τους και ας ανήκουν σε διαφορετικά επιστημονικά πεδία. Για παράδειγμα, στη διδακτική ενότητα των Μαθηματικών μέσα από τις κατάλληλες δραστηριότητες αντιλαμβάνονται αριθμητικές έννοιες και πράξεις ευκολότερα. Είτε μέσα από ένα ποίημα, παραμύθι, είτε μέσα από τις κατάλληλες ερωτήσεις που ο εκπαιδευτικός θα θέσει στα παιδιά όπως «τι θα συνέβαινε αν...». Ο Οδηγός Νηπιαγωγού λειτουργεί συμπληρωματικά στη σχέση Λογοτεχνίας και Προσχολικής Εκπαίδευσης. Αναφέρει ως επιθυμητή την κυριαρχία των λογοτεχνικών βιβλίων και αναγκαία την ανάγνωση των λογοτεχνικών βιβλίων και παραμυθιών στα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Προβλέπει ώρα ανάγνωσης παραμυθιού μέσα στη σχολική τάξη, δραματοποίηση λογοτεχνικών κειμένων, παιχνίδια ρόλων και λογοτεχνικές δραστηριότητες όπου θα αναδεικνύεται η γωνιά της βιβλιοθήκης. Τα παιδιά μέσα από τις πρακτικές αυτές αποκτούν σημαντικά οφέλη όπως: ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, κοινωνικοποίηση και επικοινωνία.

Υπάρχει ασάφεια ως προς τη σχέση της Λογοτεχνίας και της Προσχολικής Εκπαίδευσης. Ο εκπαιδευτικός γίνεται έτσι πιο ευέλικτος σχετικά με τις δραστηριότητες που θα ακολουθήσει. Έχει περισσότερη ελευθερία στο έργο του. Ο ρόλος του είναι διαμεσολαβητικός και εμπνευστικός. Τα Δ.Ε.Π.Π.Σ και Α.Π.Σ δίνουν στον εκπαιδευτικό της τάξης τα περιθώρια να αυτοσχεδιάσει σε μεγάλο βαθμό, να οργανώσει δραστηριότητες Λογοτεχνίας ανάλογα με τις δικές του επιλογές. Και ενώ αυτό συμβαίνει, αναπαράγονται ακόμα προκαταλήψεις στο Νηπιαγωγείο με υποστηρικτές τους γονείς και εκπαιδευτικούς να τις θεωρούν δεδομένες.

Η Λογοτεχνία δεν αποτελεί αυτοσκοπό για τη διδασκαλία της. Εάν ένα βιβλίο δεν έχει να δώσει στα παιδιά τα κατάλληλα μηνύματα για την ηθική διάπλασή τους, δεν είναι αξιόλογο για τους γονείς και εκπαιδευτικούς. Συνεχίζει ακόμα και στις μέρες μας η Λογοτεχνία να στοχεύει στην ηθική διαπαιδαγώγηση των παιδιών και όχι στην κριτική σκέψη και στη φαντασία. Δεν υπάρχει ελεύθερη βούληση των νηπιαγωγών, ώστε να επιλέγουν βιβλία που αρέσουν πραγματικά στα παιδιά με βάση τα γούστα τους και τα βιώματά τους. Ένα βιβλίο για να μπορέσει να μπει στις σχολικές αίθουσες πρέπει να επιλέγεται από τους εκπαιδευτικούς και να προσφέρει τις τέλειες πληροφορίες σε διάφορα γνωστικά πεδία.

Οι περισσότεροι όμως δεν εστιάζουν στην πραγματική ευχαρίστηση και διασκέδαση που αποκομίζουν τα παιδιά κατά την επαφή τους με ένα λογοτεχνικό κείμενο ούτε και στις προτιμήσεις που έχει κάθε παιδί με βάση το χαρακτήρα του, ως ένα ελεύθερο δημοκρατικό ον. Έρευνες έχουν δείξει πως όσο μικρότερο είναι ένα παιδί, τόσο μεγαλύτερο είναι το ενδιαφέρον του για το βιβλίο αλλά και για το μήνυμα που έχει να προσδώσει το βιβλίο. Οι απορίες, οι ερωτήσεις των παιδιών και η ανυπομονησία τους για διερεύνηση είναι περισσότερες όταν το παιδί είναι μικρότερο και προσπαθεί να ανακαλύψει τον κόσμο. Πάνω σε αυτό ο εκπαιδευτικός αλλά και οι γονείς οφείλουν να σταθούν, να εστιάσουν και να αναρωτηθούν, για το τι είναι πραγματικά καλύτερο για τα παιδιά τους. Ένα βιβλίο επομένως κρίνεται ανάλογα με το τι γνώσεις έχει να δώσει στα παιδιά από διάφορα επιστημονικά πεδία Σύμφωνα με την κλασική αντίληψη, τα παιδιά είναι σαν άγραφα χαρτιά που περιμένουν καρτερικά να γραφούν πάνω τους οι σωστές πολιτισμικές αρχές ή σαν άδεια δοχεία που περιμένουν να τους ρίξουν τα υγρά εκείνα που είναι κατάλληλα για την ηθική τους ανάπτυξη. Όμως σήμερα αποδεχόμαστε πως τα παιδιά είναι εκείνα τα πλάσματα που συν- διαμορφώνουν την προσωπικότητά τους ανάλογα με τις εμπειρίες και τα βιώματά τους καθημερινά και όχι απαραίτητα από την ανάγνωση ενός λογοτεχνικού βιβλίου. Άλλωστε, όπως προαναφέραμε, στο λογοτεχνικό παιδικό βιβλίο δεν πρέπει να αποδίδονται οι ευθύνες της ηθικής διάπλασης των παιδιών, αυτή θα προέλθει σε δεύτερο χρόνο, αφού έχει προταχθεί μία καλώς εννοούμενη ευχαρίστηση και ψυχαγωγία / διασκέδαση που θα πρέπει να εισπράξουν τα παιδιά από την ανάγνωσή του.(Δ. Κοτρωνίδου, Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο,2012 και *Διηγούμαι και γράφω ιστορίες 4*, ΕΚΠΑ, 2007).



Τα τελευταία μόλις χρόνια, έχει αρχίσει να συζητιέται επίσημα η εισαγωγή της Δημιουργικής Γραφής στην Προσχολική Εκπαίδευση. Παρά το γεγονός ότι πολλές δραστηριότητες του ΔΕΠΠΣ ήταν δομημένες με τη λογική της Δημιουργικής Γραφής, ούτε αναφορές σε αυτές υπήρχαν, ούτε διακρινόταν ένας συγκροτημένος τρόπος επαφής μαζί της. Οι προσπάθειες «εισαγωγής» της Δημιουργικής Γραφής θεσμικά είναι σε καλύτερο δρόμο, ωστόσο συχνά συναντούμε ακόμη αναχρονιστικές προκαταλήψεις από γονείς και εκπαιδευτικούς. Ένας γνώμονας όμως θα πρέπει υπάρχει. Και αυτός είναι το καλύτερο δυνατό για το μέλλον των παιδιών. Για τις γνώσεις που αυτά θα κατακτήσουν και για τις (όσο το δυνατόν) σωστές επιλογές που θα κάνουν. Ωστόσο, οι αντιλήψεις αυτές για στείρα απομνημόνευση, γνώση, μηδαμινή κριτική σκέψη και δημιουργία αντιμετωπίζονται σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Αν αναρωτηθεί κανείς για το πρόβλημα αυτό, θα διαπιστώσει πως είναι εντονότερο σε μεγαλύτερες βαθμίδες. Όσο για την προσχολική εκπαίδευση, ενώ θα έπρεπε η γνώση να λειτουργεί συνδυαστικά με τη χαρά, δημιουργείται μια εναντίωση από εκπαιδευτικούς και γονείς με αποτέλεσμα η γνώση να υπερτερεί της χαράς.

Είναι γνωστό ότι τα παιδιά σε αυτή την ηλικία απορροφούν τη γνώση πολύ εύκολα και διαπλάθουν την προσωπικότητά τους. Πολλοί είναι εκείνοι που τα χαρακτηρίζουν σαν «πλαστελίνη». Αυτό όμως δεν σημαίνει πως τα παιδιά δεν έχουν επιλογές ή θέλω και πρέπει μονάχα να δέχονται αστείρευτη γνώση. Τα παιδιά για να ανθίσουν και να γίνουν ολοκληρωμένοι και ευτυχισμένοι άνθρωποι χρειάζονται ερεθίσματα, φαντασία και, ανάλογα με τα βιώματα που έχουν, τα κατάλληλα εκείνα εργαλεία που θα τα ευχαριστήσουν. Οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς οφείλουν να στηρίζουν τις επιλογές των παιδιών. Να ενδιαφέρονται για το τι είναι αυτό που τα κάνει πραγματικά χαρούμενα και όχι τι είναι αυτό που θα τους δώσει την μεγαλύτερη δυνατή γνώση. Τα παιδιά έχουν πολλά χρόνια και πολλά σκαλοπάτια που θα ανέβουν κατακτώντας γνώσεις. Όμως σε αυτή την τρυφερή ηλικία τι είναι σημαντικότερο; Η χαρά και το παιχνίδι των παιδιών μέσα από τη γνώση συνδυαστικά ή απλά η εκμάθηση διάφορων πεδίων; Μήπως πρέπει όλοι να εστιάσουν στην ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων με γνώμονα τη φαντασία και τη δημιουργικότητα και λιγότερο τη γνώση που θα λάβουν τα παιδιά;

Σύμφωνα με τη μελέτη των Δ.Ε.Π.Π.Σ, η θέση της λογοτεχνίας στον χώρο της εκπαίδευσης δεν αντιμετωπίζεται αυτόνομα. Μπορεί να έχει ξεφύγει από την κυριαρχία της Γλώσσας, όμως συνεχίζει ακόμη και σήμερα να αποτελεί κομμάτι άλλων γνωστικών ενοτήτων, όπως για παράδειγμα (Πληροφορική, Μελέτη Περιβάλλοντος, Δημιουργία-Έκφραση, Μαθηματικά). Συχνά, σε γονείς και δασκάλους, επικρατεί η άποψη ότι η λογοτεχνία για παιδιά στοχεύει περισσότερο στην ηθική διαπαιδαγώγησή τους και λιγότερο στη γνώση. Όσο μικρότερο είναι ένα παιδί τόσο μεγαλύτερο ενδιαφέρον έχει για την προσέγγιση ενός βιβλίου. Σκοπός του εκπαιδευτικού στο Νηπιαγωγείο είναι να φέρει τα παιδιά προσχολικής ηλικίας σε επαφή με βιβλία που να δίνουν ερεθίσματα για γνώση, βιβλία δηλαδή που τους κάνουν καλό και προσφέρουν ουσιαστικές γνώσεις, σε συνδυασμό με την ηθική διάπλασή τους. (Κωνσταντίνου. Χ. & Αποστολίδου. Β, & Κώτσης. Κ (2016). *Λογοτεχνία και Παιδεία*. 10ο Πανελλήνιο

Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων).

Το παιδικό βιβλίο, για να θεωρηθεί καλό και παιδαγωγικά επαρκές από παιδαγωγούς και γονείς, πρέπει να περνά μόνο σωστά πρότυπα ώστε να αποκτήσουν τα παιδιά τις σωστές πολιτισμικές συνήθειες και να γίνουν σωστοί πολίτες μετέπειτα. Κανείς όμως δεν έχει αναρωτηθεί αν η διάπλαση μιας ανθρώπινης ψυχής εξαρτάται μόνο από τα βιβλία και όχι από πολλά και σύνθετα πράγματα τις καθημερινότητας. Πιο συγκεκριμένα, από την οικογένεια, τους φίλους, συγγενείς, ευρύτερο περιβάλλον, ερεθίσματα που λαμβάνουμε, σχολείο, κοινωνικές ασχολίες. Όσοι άνθρωποι προσπαθούν να απορρίψουν ή να καταξιώσουν ένα λογοτεχνικό βιβλίο και να ερμηνεύσουν τα μηνύματα που αυτό φέρει, πολλές φορές αποτυγχάνει, καθώς δεν είναι όλοι οι εκπαιδευτικοί σε θέση να κατανοήσουν και να ερμηνεύσουν το σωστό μήνυμα που αποδίδει το κάθε βιβλίο. Δηλαδή αναρωτιούνται το πόσο καλό μπορεί να κάνει στα παιδιά ή τι θέλει να πει π.χ. ο Πετροτσουλούφης/ Struwelpeter, του Ερρίκο Χόφμαν. Υπάρχουν λογοτεχνικά κείμενα για κάθε ηλικία παιδιών. Έτσι, η νηπιαγωγός οφείλει να αναζητά τα κατάλληλα εκείνα βιβλία που αρμόζουν για τις ανάγκες των παιδιών και όχι για μικρότερα ή μεγαλύτερα. (Οικονομίδου, 2000. Χίλιες και μια ανατροπές. (Η νεότεριότητα στη λογοτεχνία για μικρές ηλικίες. Ελληνικά Γράμματα, σ.σ. 120- 200-250).

Αντίθετα υπάρχει μια άλλη αντίληψη πως τα παιδιά και οι ενήλικοι δεν διαχωρίζονται ως αναγνωστικό κοινό και μπορούν, αν θέλουν, να επιλέγουν βιβλία της κατηγορίας cross-over. Απολαμβάνουν έτσι τα ίδια λογοτεχνικά βιβλία, που αντιλαμβάνονται ο καθένας ανάλογα με τις δικές του δυνατότητες, γνώσεις, εμπειρίες αλλά και επιλογή (Μ. Κοντολέων, *Πολύτιμα Δώρα και ο μύθος του Κρόνου*, της Μ. Αγγελίδου).

Όταν ο εκπαιδευτικός, μαζί με τους μαθητές του, επιχειρεί στη γωνιά της βιβλιοθήκης να αναγνώσει ένα βιβλίο και να ασχοληθεί με τη Δημιουργική Γραφή, έχει πάντα στο μυαλό του τη λογική της κατασκευής της ιστορίας. Από τους ήρωες, τον τόπο που διαδραματίζεται, τον χρόνο, την εποχή. Βοηθά το παιδί να ανακαλύψει τις διάφορες εκδοχές που ενδεχομένως να έχει, να ερμηνεύσει τα γεγονότα και να είναι σε θέση να αναδημιουργήσει το περιβάλλον γύρω του, με εντελώς διαφορετικές συνθήκες.

*Σχετικά με τα λογοτεχνικά κείμενα, η αναγνωστική πρόσληψη, η κατανόηση, η ανάλυση και ερμηνεία τους σύμφωνα με τους μεθοδολογικούς, υφολογικούς και ιστοριογραμματολογικούς όρους που θέτει το λογοτεχνικό και κειμενικό γένος, στο οποίο ανήκουν, μπορούν να οδηγήσουν στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας των μαθητών μέσω της βαθμιαίας εξοικείωσής τους με συγγραφικές πρακτικές («δημιουργική γραφή»).* Η καλλιέργεια της δεξιάτητας αυτής έχει ως πρώτο στόχο να αντιληφθούν οι μαθητές πώς οι δημιουργοί με τις επιλογές τους συγκροτούν τρόπους με τους οποίους ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις συγκεκριμένων λογοτεχνικών συνθηκών. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, η δημιουργική σχέση με τα λογοτεχνικά κείμενα επιτρέπει στους μαθητές να συνειδητοποιήσουν, με άμεσο τρόπο, τη διαδικασία της λογοτεχνικής γραφής και γενικά

*της καλλιτεχνικής έκφρασης, και να αντιληφθούν πως οι δημιουργοί δεν περιγράφουν απλώς το περιβάλλον τους, αλλά παρεμβαίνουν δυναμικά σε αυτό και το αναδημιουργούν. (Π.Ι Κύπρου, 2008).*

#### Δ.1 Γλώσσα και Εκπαίδευση στην Προσχολική ηλικία

Η Δημιουργική Γραφή στην τυπική εκπαίδευση διδάσκεται επίσημα στα Καλλιτεχνικά σχολεία της χώρας, στο Μαράσλειο Διδασκαλείο, σε Πειραματικά σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αλλά και σε εκπαίδευση ενηλίκων. Ακόμη, πολλές φορές μπορεί να την συναντήσουμε και με τη μορφή κάποιων εργαστηρίων σε διάφορα Πανεπιστήμια της χώρας, είτε δημοσίου είτε ιδιωτικού φορέα. Να προσθέσουμε εδώ τα δύο συγκροτημένα Μεταπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών Δημιουργικής Γραφής του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Το ένα σε συνεργασία με το Τμήμα Κινηματογράφου της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και το άλλο με τη Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (με τη μέθοδο της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης).

Όσον αφορά το πλαίσιο της μη τυπικής εκπαίδευσης, δεν είναι λίγοι εκείνοι που καυχούνται για τις παιδαγωγικές και λογοτεχνικές γνώσεις τους, συγκροτούν διάφορες ομάδες Δημιουργικής Γραφής, με τη μορφή ομαδικών εργαστηρίων, και προσφέρουν μηδαμινές γνώσεις στους μαθητές τους. Ωστόσο δεν είναι όλες οι ομάδες έτσι, σίγουρα υπάρχει ένα ποσοστό που κάνει αξιόλογες προσπάθειες και μεταλαμπαδεύει σημαντικές γνώσεις και ερεθίσματα. Δυστυχώς όμως, το ποσοστό αυτό είναι πολύ μικρό σε σχέση με το συνολικό ποσοστό που υπάρχουν τέτοια εργαστήρια. Τα ελληνικά σχολεία στις μέρες μας, παρά την ιδιαίτερη αύξηση της Δημιουργικής Γραφής και την εξάπλωσή της, δεν την αντιμετωπίζουν ως ένα αυτόνομο επιστημονικό πεδίο που κάθε σχολείο οφείλει να εντάσσει στο πρόγραμμά του και να αναπτύσσει. Δεν δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να ανοίξουν τους ορίζοντές τους, να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και να τα αποτυπώσουν στο χαρτί με όποιο τρόπο θέλουν εκείνα.

Αντιθέτως, συχνά το εκπαιδευτικό μας σύστημα προκρίνει τη στείρα απομνημόνευση κανόνων γραφής και τυποποίησης κειμένων. Όπως για παράδειγμα, όταν οι εκπαιδευτικοί ζητούν από τους μαθητές τους να συνθέσουν μια τυποποιημένη επιστολή προς ένα υψηλά ιστάμενο πρόσωπο. Οι εκφράσεις που πρέπει να χρησιμοποιήσουν, το ύφος που θα τηρήσουν και οι συγκεκριμένες λέξεις που σύμφωνα με το εκπαιδευτικό σύστημα «απαιτούνται» βάζουν σε καλούπια τα παιδιά και περιορίζουν τη δημιουργική τους έκφραση και φαντασία. (Βακάλη, Α. & Ζωγράφου-Τσαντάκη, Μ. & Κωτόπουλος,

Η. 2013, *Η Δημιουργική Γραφή στο Νηπιαγωγείο*. σ.σ. 50-70, 100-150. Εκδόσεις Επίκεντρο).

Γεγονός αποτελεί ότι μέχρι και σήμερα οι Έλληνες μαθητές μυσούνται περισσότερο στη γραφή πεζού κειμένου και όχι ποιητικού. Όταν σε άλλα σχολεία υπάρχει μεγάλη προσπάθεια και επιχειρηματολογία για τη σημασία της ποίησης και της διδασκαλίας της στις σχολικές τάξεις, στον ελλαδικό χώρο συνεχίζουν να υπάρχουν παρωχημένες απόψεις, στερεότυπα και ένα «παλιομοδίτικο» εκπαιδευτικό σύστημα.

Στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η Δημιουργική Γραφή δεν υπάρχει ως αυτόνομο μάθημα ή ως μάθημα στο πλαίσιο κάποιου άλλου. Αυτό συμβαίνει μόνο στα τρία Καλλιτεχνικά σχολεία της Ελλάδας.

Στην Προσχολική Εκπαίδευση, τα Προγράμματα Σπουδών Δ.Ε.Π.Π.Σ και Α.Π.Σ του 2002 εντάσσουν δημιουργικές δραστηριότητες λογοτεχνικών κειμένων. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα του 1999 για τη Γλώσσα στο Νηπιαγωγείο με τη μορφή εικονογραφημένων εικόνων στην γωνιά της βιβλιοθήκης και με τη συμβολή της οικογένειας και των ερεθισμάτων από το περιβάλλον. Στο Πρόγραμμα Σπουδών του 2011 για το Νηπιαγωγείο αναφέρεται έμμεσα η Δημιουργική Γραφή όχι όμως ξεκάθαρα. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να υποστηρίξουν τις αρχές του κριτικού γραμματισμού και να οδηγήσουν τα παιδιά να σκέφτονται με κριτική σκέψη.

Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση σύμφωνα με τα Αναλυτικά Προγράμματα του 2002 ενισχύεται η δημιουργική έκφραση των παιδιών και προάγεται η απόλαυση του κειμένου. Στην πραγματικότητα μόνο αυτό δεν γίνεται καθώς όπως αναφέρθηκε και παραπάνω ακολουθούνται μέχρι και σήμερα παγιωμένες αντιλήψεις στην εκπαίδευση. Μόνο το 2011 εμφανίστηκε για πρώτη φορά στα Ελληνικά σχολεία η Δημιουργική Γραφή με ένα εγχειρίδιο με υποδείξεις για τους εκπαιδευτικούς και το βιβλίο του μαθητή με δημιουργικές δραστηριότητες σε μικρό όμως αριθμό (Βακάλη, Α. & Ζωγράφου-Τσαντάκη, Μ. & Κωτόπουλος, Η. 2013, *Η Δημιουργική Γραφή στο Νηπιαγωγείο*. Εκδόσεις Επίκεντρο).

Το παιδί αυτής της ηλικίας είναι ένας ξεχωριστός αναγνώστης, καθώς ο εγωκεντρισμός του και οι δυνατότητες που διαθέτει να περπατά σε κόσμους φανταστικούς και μυθοπλαστικούς το κάνουν να αποκτά τη δική του ταυτότητα και να αναπτύσσεται νοητικά. Όταν ένα νήπιο μεγαλώνει σε ένα περιβάλλον με πλούσια γλωσσικά ερεθίσματα αναπτύσσει διάφορες πτυχές της προσωπικότητάς του αλλά και αποτελεί πολύ πιστό φίλο για τη μετέπειτα σχολική του πορεία.

Ο εκπαιδευτικός μέσα από δραστηριότητες κατάλληλες δημιουργεί ερεθίσματα και κίνητρα στα παιδιά. Κίνητρα για να ασχληθούν, να ψάξουν, να περιγράψουν αντικείμενα και πρόσωπα. Ακόμα είναι σε θέση να συγκρίνουν πράγματα, να τα ομαδοποιούν και να καταλήγουν στα ανάλογα αποτελέσματα.

Τα νήπια μπορούν να αναπτύξουν την περιγραφική τους ικανότητα πολύ περισσότερο αν ο εκπαιδευτικός τους προσφέρει θέματα από διάφορα πεδία δράσης. Να τους προσφέρει με λίγα λόγια, μια μεγάλη γκάμα από ερεθίσματα, όπως για παράδειγμα παιχνίδια, τοπία, έργα τέχνης, ήρωες παραμυθιών. Ο νηπιαγωγός είναι εκείνος που με τις κατάλληλες ερωτήσεις θα ενθαρρύνει τα παιδιά να εκφραστούν ελεύθερα και αυθόρμητα. Θα αποφευχθεί έτσι η συγκλίνουσα σκέψη και τα παιδιά θα αποκτήσουν κριτική σκέψη και ικανότητα.

Το νέο πιλοτικό Πρόγραμμα Σπουδών και το Δ.Ε.Π.Π.Σ που ισχύει σήμερα, αναφέρει πως πρέπει τα παιδιά να αποκτήσουν επεξηγηματικό λόγο. Δηλαδή, το σχολείο να φροντίσει ώστε να εξηγούν, να ερμηνεύουν, να επιχειρηματολογούν και να αιτιολογούν τις απόψεις τους. Αυτό φυσικά προϋποθέτει να μπορούν να εκφέρουν λόγο κατανοητό και να εκφέρουν την άποψή τους με προτάσεις σωστές, είτε αυτές είναι απλές, είτε σύνθετες.

Η κατάκτηση του επεξηγηματικού λόγου δεν είναι εύκολη υπόθεση ούτε και γίνεται από τη μια στιγμή στην άλλη. Θέλει χρόνο και ειδικές δραστηριότητες από τους εκπαιδευτικούς. Ο νηπιαγωγός πρέπει να ακούει τα παιδιά, να τους αφήνει περιθώρια ελεύθερης έκφρασης. Ακόμη, να τους δίνει την ευκαιρία να αιτιολογούν τις προτάσεις τους και να μην τις κατατάσσουν σε σωστές και λανθασμένες. Ακόμα, επιμένει με συμπληρωματικές ερωτήσεις για το «πώς» και το «γιατί». Όλες οι απαντήσεις των παιδιών είναι μοναδικές και πάντα αυθόρμητες.

Η Γλώσσα αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την πρώτη επαφή των παιδιών με τη Λογοτεχνία. Στην προσχολική ηλικία εισάγονται τα λογοτεχνικά κείμενα με διάφορες μορφές, κυρίως μέσω της εικόνας. Αυτό συμβαίνει τα τελευταία χρόνια. Την δεκαετία του '90 η εκπαιδευτική ελληνική κοινότητα του νηπιαγωγείου είχε ως στόχο την ανάπτυξη του προφορικού λόγου, της συζήτησης και του λεξιλογίου, αποσκοπώντας στην όσο το δυνατόν καλύτερη προφορική έκφραση των νηπίων.

Η πρώτη προσέγγιση γραπτού λόγου έγινε το 1989, σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου. Ωστόσο, για να την ομαλή ένταξη του παιδιού σε αυτό το νέο κομμάτι, οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούσαν δραστηριότητες με βάση την κίνηση του σώματος, τεχνικές γραφής και γραφιστικές ασκήσεις. Η Λογοτεχνία εμφανίζεται ως επιμέρους ενότητα της αισθητικής αγωγής.

Στόχοι της ενότητας αναφέρουν: *να εξοικειωθούν τα νήπια με τις εκφραστικές δυνατότητες του έντεχνου λόγου και τα είδη των λογοτεχνικών κειμένων», «να ανακαλύπτουν τις ποικίλες όψεις των αντικειμένων και των καταστάσεων και να τους αποδίδουν νέες σημασίες, επενεργώντας πάνω τους κινητικά και νοητικά, ώστε να εκφράζονται με τρόπο δημιουργικό μέσα από διάφορες μορφές του έντεχνου λόγου, και να νιώθουν τη χαρά της προσωπικής δημιουργίας».*

Για να διδαχθεί σωστά η Λογοτεχνία σε αυτή την ηλικία οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να χρησιμοποιούν υλικά κατάλληλα για αυτά. Τα παραμύθια, είτε είναι κλασικά, είτε σύγχρονα ή λαϊκά, είναι αυτά που πρέπει να ακολουθούνται. Μέσα από τα παραμύθια τα νήπια αποκτούν δημιουργική και κριτική σκέψη. Ακόμα, εκφράζονται ελεύθερα και διευρύνουν τους ορίζοντες τους. Για την καλύτερη προσέγγιση της Λογοτεχνίας από τα παιδιά, ο εκπαιδευτικός είναι αναγκαίο να διαβάζει ένα παραμύθι στην τάξη, στην συνέχεια να το συζητούν όλοι μαζί και ο καθένας να εκφράζει τη γνώμη του, να τους θέτει διερευνητικές ερωτήσεις ώστε τα παιδιά να είναι σε μια συνεχή αναζήτηση, να τους δίνει ερεθίσματα για αναζήτηση.

Τα παιδιά στη νηπιακή ηλικία γράφουν με τον δικό τους τρόπο (αναδυόμενη γραφή) στη μαμά τους, για να φτιάξουν μια πρόσκληση που μαζί με τα άλλα νήπια θα καλούν γονείς για τη δική τους εκδήλωση. Το πιο βασικό απ' όλα όμως είναι ότι γράφουν για να εκφράσουν τη σκέψη και τα συναισθήματά τους. Αυτό που «συνθέτουν» εκείνη τη στιγμή είναι ένα δικό τους δημιούργημα, μοναδικό. Με λίγα λόγια, είναι δημιουργική γραφή. Υπάρχουν όμως, κάποιες περιπτώσεις παιδιών που είτε από δική τους ανασφάλεια απέναντι στον γραπτό λόγο, είτε από αδυναμία, παραθέτουν στον εκπαιδευτικό, εκφράζοντας του προφορικά το κείμενο, αυτό που εκείνα θα ήθελαν να αποτυπωθεί στο χαρτί.

Βασικό μέλημα του νηπιαγωγού, ώστε τα παιδιά να αποκτήσουν μια καλή σχέση με τα βιβλία, αποτελεί η συχνή ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων, κυρίως με εικονογραφημένες ιστορίες. Με τις κατάλληλες δραστηριότητες που αφορούν τους ήρωες των παραμυθιών, μέσω της πλοκής της ιστορίας, τα παιδιά αναπτύσσουν τη φαντασία τους και τη δημιουργικότητά τους και αντιλαμβάνονται διαφορετικά τις έννοιες γύρω τους.

Με βάση θεωρίες σχετικές με τη δημιουργικότητα και τη Δημιουργική Γραφή, η τελευταία σχετίζεται άμεσα με την εφευρετικότητα, τον σχεδιασμό και τη σύνθεση. Σκοπός της εκπαιδευτικής κοινότητας, όχι μόνο στην προσχολική εκπαίδευση αλλά και σε όλες τις σχολικές βαθμίδες, είναι το παιδί να ολοκληρωθεί πνευματικά ως ένας ολοκληρωμένος δημιουργικός άνθρωπος, απαλλαγμένος από προκαταλήψεις και παγιωμένες αντιλήψεις. Ένα ελεύθερο δημοκρατικό άτομο, με κριτική σκέψη και φαντασία, με κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες. Η Δημιουργική Γραφή είναι εκείνη η επιστήμη που βοηθά το παιδί να κάνει πράξη όλα τα παραπάνω. Μέσα από τις δημιουργικές σκέψεις του ατόμου που αποτυπώνει στο χαρτί, προκύπτουν μοναδικά λογοτεχνικά και δημιουργικά κείμενα.

Η Δημιουργική Γραφή σε σχέση με την εκπαίδευση στην προσχολική ηλικία μπορεί να εξελιχθεί με παιγνιώδη τρόπο. Μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες που διασκεδάζουν και ευχαριστούν τα παιδιά, μακριά από τα αυστηρά μαθησιακά πλαίσια, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με αυτό το είδος και ανακαλύπτουν καινούργια μονοπάτια. Με βάση το Πρόγραμμα Σπουδών, ένα παιδί ακόμη και προσχολικής ηλικίας καλείται να λειτουργεί με κριτική σκέψη απέναντι σε μορφές γραμματισμού. Ως πολίτης που σκέφτεται με κριτική σκέψη και μπορεί να επεξεργαστεί και να αναζητήσει τις πληροφορίες που δέχεται για την εγκυρότητά τους, να τις αμφισβητήσει και να τις αναδιαμορφώσει. Γεγονός αποτελεί πως το παιδί οφείλει να κατανοεί πως τα κείμενα είναι καθρέφτης της κοινωνικής πραγματικότητας. Καθρέφτης των προβλημάτων και των ρευμάτων της εποχής. Οι ηθικές και συναισθηματικές κρίσεις που αντιμετωπίζει η εποχή μας δεν μπορούν παρά να γεννήσουν αριστουργήματα λογοτεχνικά και μυθιστορηματικά. Επομένως, παράγονται κείμενα για τις ανωτέρω ανάγκες ανάλογα με την εποχή. Και έτσι θα πρέπει να γίνεται. Γιατί μέσα από τις κοινωνικές αξίες και κρίσεις αποτυπώνονται όλα όσα βιώνουν οι άνθρωποι ψυχικά και σωματικά. Αποτυπώνεται ο διαφορετικός τρόπος με τον οποίο μεγαλώνουν τα παιδιά από διαφορετικές γενιές ανά τα χρόνια και έτσι μπορούμε να ανατρέχουμε στο παρελθόν αναζητώντας τα ήθη μας.



Το παιδί στο Νηπιαγωγείο αναπτύσσει τις επικοινωνιακές του δεξιότητες και ενθαρρύνεται ο λόγος του. Δίνεται η ευκαιρία στο παιδί να διηγείται μια προσωπική του εμπειρία, γεγονότα και βιώματα με διαδοχική σειρά, χρησιμοποιώντας λέξεις όπως «πρώτα», «μετά», «ύστερα». Ενθαρρύνεται στην αφήγηση ενός παραμυθιού. Αποκτά θάρρος και περισσότερη εμπιστοσύνη στον εαυτό του. Ακόμη, μαθαίνει να περιγράφει, να εξηγεί και να ερμηνεύει. Παροτρύνεται να εξηγεί τις απαντήσεις από τις προσωπικές εμπειρίες που ανέφερε και να αιτιολογήσει. Επιπλέον, συμμετέχει σε συζητήσεις και επιχειρηματολογεί.

Τα παιδιά αντιλαμβάνονται ότι σε μια συζήτηση οι συμμετέχοντες είναι διαδοχικά ομιλητές και ακροατές και υπάρχει μια σειρά ως προς τη συζήτηση. Τα παιδιά μαθαίνουν να ολοκληρώνουν τις προτάσεις τους, να μην διακόπτουν όταν μιλά ο συμμαθητής τους και να επικοινωνούν δημοκρατικά. Έτσι, εμπλουτίζουν τον προφορικό τους λόγο και μαθαίνουν νέες λέξεις (μαθαίνουν λαχνίσματα, απαγγέλουν ποιήματα κ.ά.). Αποκτούν φωνολογική επίγνωση, δηλαδή μπορούν να διακρίνουν τα φωνήματα ως συστατικά των λέξεων. Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας αποκομίζουν πολλά θετικά ερεθίσματα μέσα από δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής, όπως για παράδειγμα:

- 1)μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες αναπτύσσουν την κριτική τους σκέψη και ικανότητα, αντιλαμβάνονται τις διαφορετικές απόψεις των συμμαθητών τους και συζητούν μεταξύ τους,
- 2)διερευνούν, αναζητούν πληροφορίες είτε σε βιβλία είτε στο διαδίκτυο και εξασκούν έτσι το αίσθημα την υπομονής,
- 3)αναπτύσσουν τη φαντασία και την επινόηση μέσα από προβληματισμούς, απορίες και υποθέσεις,
- 4)μαθαίνουν να αναλύουν, περιγράφουν και να συγκρίνουν την πλοκή μιας ιστορίας,
- 5)αναλαμβάνουν ρόλους, ευθύνες, λαμβάνουν αποφάσεις και συνθέτουν πληροφορίες,
- 6)τέλος, μέσα από τη συνεργατική μάθηση, λειτουργούν σαν ομάδα και σέβονται τη διαφορετικότητα και τη σειρά του άλλου.

Ως προς τον κριτικό γραμματισμό, αυτό που θέλει και επιδιώκει η νηπιαγωγός είναι όχι απλώς η ανάγνωση και η ερμηνεία αυθεντικών κειμένων από τα παιδιά, αλλά και η απόκτηση κριτικής αντίληψης που μπορεί να συγκροτήσει πολύπλευρα την προσωπικότητα του καθενός. Επιδιώκεται η ανεύρεση των τρόπων και των τεχνικών που θα βοηθήσουν τα παιδιά να δημιουργήσουν τα δικά τους κείμενα με δημιουργικό τρόπο, είτε αυτά είναι προφορικά, είτε γραπτά. Ανάλογα με τις περιστάσεις, πάντα να μπορούν να ανταπεξέλθουν σε αυτές και με κριτική σκέψη να κατασκευάζουν τις δικές τους ιστορίες. Πρέπει να εξοικειωθούν με διάφορες μορφές κειμένων και με τους τρόπους γραφής τους. Όταν ένα παιδί μεγαλώνει σε ένα τέτοιο σχολικό περιβάλλον, και αν είναι και ανάλογο το οικογενειακό περιβάλλον, τόσο το καλύτερο, λαμβάνει τα σωστά ερεθίσματα ώστε να επιτύχει στον τομέα της Δημιουργικής Γραφής.

Όσον αφορά τη Δημιουργική Γραφή στο Νηπιαγωγείο, τα εργαστήρια παίρνουν μέρος στη γωνιά της βιβλιοθήκης, εμπλουτισμένη με πολλά βιβλία λογοτεχνικού περιεχομένου που είτε τα έχει φέρει κάποιος γονέας από το σπίτι, είτε τα παρέχει το σχολείο. Τα παιδιά έρχονται σε επαφή καθημερινά με αυτά τα βιβλία, παίζουν στη γωνιά της βιβλιοθήκης, συζητούν με ή χωρίς τον εκπαιδευτικό και αναπτύσσεται ένα νέο περιβάλλον για αυτά. Με την παρέμβαση του νηπιαγωγού, δίνεται η κατάλληλη καθοδήγηση προς τα νήπια, συμμετέχουν στις δραστηριότητες που εκείνος έχει ορίσει ως κατάλληλες για αυτά. Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με εφημερίδες, περιοδικά, παραμύθια, παιδικά βιβλία. Βλέπουν μόνα τους τις εικόνες στα βιβλία, τα ξεφυλλίζουν, συζητούν μεταξύ τους, εκφράζουν απορίες, θυμούνται δικές τους ιστορίες και βιώματα. Ενισχύεται η παραγωγή συλλογικών κειμένων, καθώς ο εκπαιδευτικός μαζί με τα παιδιά συνθέτουν τα δικά τους κείμενα, ανακατασκευάζουν το πρωτότυπο, συζητούν για το πώς θα ήταν αν.. και ο καθένας λέει τη γνώμη του. Τα παιδιά έτσι αναπτύσσουν τον προφορικό και γραπτό τους λόγο. Μαθαίνουν νέες λέξεις, διευρύνουν τους ορίζοντές τους. Μαθαίνουν τις αξίες του σεβασμού μέσα από τις διαφορετικές κουλτούρες που προσδίδουν τα βιβλία. Η δομή του λόγου τους σταδιακά γίνεται όλο και πιο σύνθετη. Μαθαίνουν να αφηγούνται μια ιστορία, να περιγράφουν, να απαγγέλουν και να διηγούνται. Δεν είναι απλώς αναγνώστες ενός βιβλίου αλλά μετατρέπονται σε μικρούς συγγραφείς.

Οι δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής υλοποιούνται με υλικά απλά από την καθημερινότητα. Όλες οι δραστηριότητες είναι καλύτερο να τοποθετούνται στις σωστές κατηγορίες προς διευκόλυνση του εκπαιδευτικού. Μερικές από αυτές είναι:

1)**Παιχνιδίσματα με την ποίηση:** σε αυτήν την κατηγορία τα νήπια γράφουν και διαβάζουν ποιήματα ή ακούν μελοποιημένα ποιήματα και εντοπίζουν τις ομοιοκαταληξίες και τις μεταφορές με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού.

2)**Παραμύθια, ιστορίες και άλλα κειμενικά είδη:** σε αυτήν την κατηγορία υπάρχουν παραμύθια, ιστορίες. Τα παιδιά εδώ φτιάχνουν τις δικές τους ιστορίες, τις ερμηνεύουν, βλέπουν τις εικόνες και διασκευάζουν τα κείμενα.

3)**Εικαστικά και Τέχνες:** τα παιδιά με τη βοήθεια του νηπιαγωγού φτιάχνουν κόμικ, αφίσες, κάνουν επισκέψεις σε μουσεία και περιγράφουν τους πίνακες ζωγραφικής σε ιστορίες.

Παρακάτω αναφέρονται πέντε χαρακτηριστικά παραδείγματα δραστηριοτήτων από το βιβλίο: *Η Δημιουργική Γραφή στο Νηπιαγωγείο* των Βακάλη, Α. & Ζωγράφου-Τσαντάκη Μ. & Κωτόπουλου, το οποίο αποτελεί ένα σημαντικό βοήθημα για έναν νηπιαγωγό. Οι παρακάτω δραστηριότητες εντάσσονται στην ενότητα Παιδί και Γλώσσα:

1)**Μια φορά και έναν καιρό:** προκειμένου τα παιδιά να κατασκευάσουν ένα παραμύθι ομαδικά με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού είναι αναγκαίο να αντιληφθούν τα στοιχεία που θα το συνθέσουν. Να ξέρουν το πού θα διαδραματιστεί η ιστορία, ποιοι θα είναι οι ήρωες που θα το πλαισιώσουν και σε ποιον τόπο θα γίνει. Ακόμη, να μάθουν περισσότερες πληροφορίες για τους ήρωες, τους χαρακτήρες τους, τις συνήθειες τους και το πόσο καλό ή κακό ρόλο θα έχουν στην ιστορία. Να δουν τα προβλήματα που ενδεχομένως αντιμετωπίζουν οι ήρωες της ιστορίας μας, να είναι σε θέση να βρουν λύσεις, να συζητήσουν και να τα αναδιαμορφώσουν. Με λίγα λόγια, να αντιληφθούν την πλοκή του παραμυθιού και το περιεχόμενό του. Στον βασικό ήρωα του παραμυθιού μας μπορούν να συμβούν τα πάντα. Δηλαδή, μπορεί να αντιμετωπίσει δυσκολίες στο ταξίδι του, να χαθεί, να συναντήσει μάγισσες, καλούς ανθρώπους, που θα τον βοηθήσουν δίνοντας του μαγικά φίλτρα, αλλά και κακούς που θα τον παραπλανήσουν και θα τον αποσυντονίσουν από τον στόχο του. Το μόνο σίγουρο είναι πως όλα αυτά τα διαμορφώνει η φαντασία των παιδιών. Σε απόλυτη συνεργασία μεταξύ τους, με συζήτηση και σεβασμό ο ένας προς τον άλλον, αλλά και με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, όπου αυτή κρίνεται αναγκαία από τα παιδιά, με ρόλο καθοδηγητή, επιτυγχάνεται το αποτέλεσμα.

Ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να ξεκινήσουν τα παιδιά τη δική τους ιστορία είναι να δώσει ο εκπαιδευτικός αρχικά έναν τίτλο. Ακόμη, να τους βάλει να ακούσουν μια μελωδία, έναν ήχο, ένα τραγούδι και να τους δώσει έτσι διάφορα ερεθίσματα. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες τα παιδιά συζητούν, συμφωνούν και διαφωνούν για τους ήρωες και τις ιδέες τους και αρχίζουν να δομούν την πλοκή της ιστορίας. Ξεκινώντας με τους ήρωές της, αποφασίζουν για το πόσοι θα είναι, τι ρούχα θα φοράνε, πώς θα είναι τα μαλλιά και τα παπούτσια τους αλλά και ποιον θα αντιπροσωπεύει ο καθένας.

### **Μέσα από αυτή τη διαδικασία τα παιδιά μαθαίνουν να:**

- ❖ Αφηγούνται,
- ❖ Να αναπτύσσουν γλωσσικές δεξιότητες,
- ❖ Να συνεργάζονται,
- ❖ Να διηγούνται ιστορίες,
- ❖ Να διασκεδάζουν,
- ❖ Να σέβονται τις απόψεις και τις ιδέες των συμμαθητών τους.

Τι χρειάζεται: εικόνες εκτυπωμένες σε χαρτί, κόμικ.

Κι άλλες ιδέες:

- να δραματοποιήσουν την ιστορία του παραμυθιού,
- να ζωγραφίσουν τους ήρωες.

2)...και ζήσαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα: σε αυτήν την περίπτωση ο νηπιαγωγός διαβάζει στα παιδιά ένα παραμύθι. Δεν διαβάζει όμως την ιστορία μέχρι το τέλος της αλλά μέχρι τα μισά της, λέγοντας πως δεν ξέρει τι θα γίνει παρακάτω. Τα παιδιά έχουν μεγάλη περιέργεια να μάθουν για το τι θα ακολουθήσει. Έτσι ο εκπαιδευτικός τους θέτει ερωτήματα όπως:

- Ποιος είναι ο ήρωας της ιστορίας μας;
- Τι εμπόδια συναντά;
- Πώς θα τα ξεπεράσει;
- Υπάρχει κάποιος άλλος ήρωας που μπορεί να τον βοηθήσει;
- Τι πιστεύετε ότι θα συμβεί στο τέλος;
- Μπορείτε εσείς να προτείνετε κάποιες λύσεις;
- Πώς τον φαντάζεστε;

Τι χρειάζεται: παραμύθι.

Κι άλλες ιδέες:

- να δραματοποιήσουν την ιστορία του παραμυθιού,
- να ζωγραφίζουν τους ήρωες.

Ο νηπιαγωγός ενθαρρύνει τα παιδιά να αντιληφθούν την ιστορία από την αρχή της και να συνεχίσουν μέχρι το τέλος. Να αντιληφθούν τους ήρωες και το περιεχόμενό της, μέχρι το σημείο που τους διηγήθηκε. Έτσι τα παιδιά:

- ✓ Συνεργάζονται,
- ✓ Αποφασίζουν από κοινού για τη συνέχεια και το τέλος της ιστορίας,
- ✓ Θέτουν απορίες και ερωτήματα για το τι θα συνέβαινε αν..

Τέλος, μπορούν να δραματοποιήσουν τους ήρωες της ιστορίας ή ακόμα και να τους ζωγραφίσουν όπως εκείνα επιθυμούν. Τα υλικά που χρειάζονται για την παραπάνω υλοποίηση είναι ένα παραμύθι, χαρτί, μαρκαδόροι.

### **3)Ενώστε την ιστορία:**

Ο εκπαιδευτικός διαβάζει στα παιδιά μια ιστορία. Παρουσιάζει έναν αριθμό από καρτέλες με φράσεις και προτάσεις της ιστορίας που απεικονίζονται αντίστοιχες σκηνές της. Στη συνέχεια, χωρίζει τα παιδιά σε δύο ομάδες και ανακατεύει. Ζητά από κάθε ομάδα να δημιουργήσει μια λογική σειρά με τις καρτέλες. Κάθε ομάδα συνεργατικά συζητά και χτίζει τη δική της ιστορία. Στο τέλος, η κάθε μια ομάδα παρουσιάζει την ιστορία αλλά και τον τρόπο με τον οποίο έφτασε ως εκεί.

Έτσι τα παιδιά:

- Παίρνουν το λόγο για να διηγούνται και να αφηγούνται,
- Κατανοούν τη σχέση γραπτού και προφορικού λόγου,
- Αναπτύσσουν συνεργατικό πνεύμα,
- Αναπαριστούν γεγονότα,
- Ενθαρρύνονται.

Τι χρειάζεται: παραμύθι-ιστορία, εικονογραφημένες καρτέλες.

Κι άλλες ιδέες: η κάθε ομάδα να δραματοποιήσει τη δική της ιστορία.

#### **4)Ποιο είναι το τέλος της ιστορίας:**

ο εκπαιδευτικός διηγείται στα παιδιά μια ιστορία. Κάποια στιγμή σταματά την αφήγηση και λέει στα παιδιά ότι δεν θυμάται το τέλος. Ρωτά τα παιδιά τι νομίζουν πως έγινε στη συνέχεια, τι έκανε ο πρωταγωνιστής, οι ήρωες, πού πήγαν και πώς καταλήγουν. Χωρίζει τα παιδιά σε δύο ομάδες και τους ζητά να φτιάξει η καθεμία το δικό της τέλος που θα το αφηγηθεί.

Τα παιδιά έτσι:

- Μαθαίνουν να κάνουν ερωτήσεις,
- Συνεργάζονται και αλληλοεπιδρούν,
- Κατανοούν τις αξίες της ομαδικής εργασίας και της από κοινού ανακάλυψης,
- Αναπαριστούν γεγονότα.
- Αντιλαμβάνονται τη ροή του χρόνου,
- Αναγνωρίζουν την αρχή, μέση και το τέλος μιας ιστορίας,
- Συνεχίζουν την εξέλιξη μιας ιστορίας.

Τί χρειάζεται: ένα παραμύθι-ιστορία.

#### **5)Ιστορία με ήρωες:**

Ο εκπαιδευτικός χωρίζει τα παιδιά σε δύο ομάδες. Επιλέγει έναν από αυτούς, ο οποίος θα είναι ο κεντρικός χαρακτήρας. Οι φίλοι του πρωταγωνιστή μπορούν να είναι τα δευτερεύοντα πρόσωπα της ιστορίας. Έπειτα προσδιορίζει τον στόχο που θέτει ο ήρωας και επιλέγει τον χώρο, τον χρόνο και τα υλικά της ιστορίας. Στο τέλος, τοποθετεί τα πρόσωπα της ιστορίας στους αντίστοιχους χώρους, απαριθμούν τις πράξεις των ηρώων και τις αφηγούνται στην τάξη.

Με αυτό τον τρόπο τα παιδιά:

- Επιλέγουν ρόλους,
- Εκφράζουν τα συναισθήματα των ηρώων σε παραμύθια,
- Προβληματίζονται για τα συναισθήματα και τις επιθυμίες των άλλων,
- Συνθέτουν και αφηγούνται μια ιστορία-παραμύθι,
- Αναπαριστούν λεκτικά σχήματα που συναντούν σε παραμύθια,
- Εκφράζουν τις απόψεις τους.

Τί χρειάζεται: υλικά θεατρικού παιχνιδιού από την αντίστοιχη γωνιά της τάξης.

Κι άλλες ιδέες:

- Να αναπαραστήσουν στιγμιότυπα ή σκηνές της ιστορίας,
- Να ζωγραφίσουν τον ήρωά τους,
- Να φτιάξουν τον ήρωά τους με τη βοήθεια ΤΠΕ και να του υπαγορεύουν τα λόγια που θα πει. (Βακάλη, Α. & Ζωγράφου-Τσαντάκη Μ. & Κωτόπουλος Η.Τ. 2013, *Η Δημιουργική Γραφή στο Νηπιαγωγείο*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο).

## Δ2. Δημιουργική Γραφή και Εκπαίδευση στην Προσχολική Ηλικία

Τα παιδιά σε αυτή την ηλικία αναπτύσσονται κοινωνικά, ψυχοπνευματικά, γνωστικά και συναισθηματικά. Ο νηπιαγωγός καλείται να φέρει εις πέρας τις εντολές των Αναλυτικών Προγραμμάτων, οι οποίες απαιτούν άρτια γνώση των εκπαιδευτικών σε όλους τους αναφερόμενους τομείς που έχουν επιλεγεί προς διδασκαλία στα παιδιά. Επιπλέον, οφείλουν να προκρίνουν τον ιδεωδέστερο τρόπο με τον οποίο θα παρουσιάσουν στα παιδιά τις δραστηριότητες. Ανάλογα με τον τρόπο που θα τις παρουσιάσουν, θα έχουν και τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Αν για παράδειγμα ο εκπαιδευτικός δεν προσελκύσει τα παιδιά με ευφρείς και ευφάνταστους τρόπους, τότε εκείνα όχι απλώς δεν θα έχουν το κίνητρο να ασχοληθούν αλλά ίσως και να μην δώσουν καθόλου την απαραίτητη προσοχή.

Ο εκπαιδευτικός πρέπει να οργανώνει τις δραστηριότητες και να ορίζει τους στόχους και το περιεχόμενό τους. Τα παιδιά είναι γνωστό πως ενθουσιάζονται με τα απλά πράγματα. Επομένως, δεν χρειάζεται μόνο γνώση αλλά και φαντασία. Χρειάζεται ένα ερέθισμα που θα τους εξάψει τη φαντασία και θα τα κάνει να ασχοληθούν, να αναζητήσουν λύσεις, να προβληματιστούν, να χαρούν, να εκπλαγούν, να μάθουν.

Μία περίοδος η οποία είναι η πιο κατάλληλη για να αναπτυχθεί ο προφορικός λόγος είναι εκείνη της προσχολικής ηλικίας. Οι γονείς, όπως και οι εκπαιδευτικοί, είναι εκείνοι που πρώτοι θα δώσουν στα παιδιά τα κατάλληλα ερεθίσματα και θα τα φέρουν σε μια (όσο μπορούν) καλύτερη πρώτη επαφή με τη γλώσσα και τον προφορικό λόγο. Όσο οι γονείς ασχολούνται με τα παιδιά και αφιερώνουν ποιοτικό χρόνο μαζί τους, τόσο εκείνα δέχονται θετικά πρότυπα και ερεθίσματα που τα ακολουθούν μια ολόκληρη ζωή. Τα παιδιά συμμετέχουν ενεργά λεκτικά στο Νηπιαγωγείο, επηρεάζονται θετικά στη σχολική τους επιτυχία, ενώ εάν συμβεί το αντίθετο, οδηγούνται στη σχολική αποτυχία. Φυσικά, ο προφορικός λόγος λειτουργεί πάντα συνδυαστικά με μαθητές που έχουν κατακτήσει πολύ καλά και τον γραπτό λόγο.

Σημαντικότερο εργαλείο για τη μάθηση στο Νηπιαγωγείο αποτελεί το παιχνίδι. Ο προφορικός λόγος έρχεται να στηρίξει αυτή την έννοια, καθώς οι περισσότερες γνώσεις που λαμβάνουν τα παιδιά σε αυτή την ηλικία γίνεται με λέξεις. Ο νηπιαγωγός με λόγια θα περιγράψει στα παιδιά το κινητικό παιχνίδι που πρόκειται να παίξουν, με λόγια θα μάθει στα παιδιά το καινούργιο παιδικό τραγούδι, με λόγια θα αναφέρει μια μαγειρική συνταγή για το γλυκό που πρόκειται να φτιάξουν και τέλος με λόγια θα τους διαβάσει το παραμύθι που εκείνα δημιούργησαν ομαδικά. Ο προφορικός λόγος αποτελεί κλειδί όχι μόνο μέσα στο μάθημα αλλά και την ώρα του διαλείμματος στην αυλή του σχολείου, όπου τα παιδιά θέτουν από μόνα τους παιχνίδια για τα δικά τους ομαδικά παιχνίδια, επικοινωνούν και εκφράζονται με τον δικό τους τρόπο, χωρίς καμιά καθοδήγηση.

Τα νήπια στην ηλικία των 4-5 ετών μπορούν να κατανοούν αυτά που συμβαίνουν σε μια ιστορία με χρονική σειρά. Αυτό βέβαια συμβαίνει επιφανειακά και όχι άρτια. Αυτό που βοηθά σε μεγάλο βαθμό είναι τα εικονογραφημένα βιβλία (5-6 ετών). Τα παιδιά βλέποντας τις εικόνες σε κάθε σελίδα που αναπαριστούν και από μια θεματική ενότητα, συγκρατούν αρκετά τα γεγονότα που διαδραματίζονται και στο τέλος είναι σε θέση να ανατρέξουν και να θυμηθούν πολλά από αυτά. Ωστόσο σημαντικό ρόλο σε αυτό παίζει και η δραματοποίηση, το θεατρικό παιχνίδι, η μουσική, το ύφος και ο τόνος της φωνής που χρησιμοποιεί ο εκπαιδευτικός ώστε να κρατά τα παιδιά σε εγρήγορση.

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών του 1998-2000 σήμανε μία νέα εποχή για τη Δημιουργική Γραφή στην προσχολική ηλικία. Οι απαιτήσεις ήταν μεγαλύτερες τόσο για τους εκπαιδευτικούς όσο και για τους μαθητές. Για τους πρώτους, σύμφωνα με έρευνες, αποδείχθηκε πως κλήθηκαν να κατανοήσουν πλήρως τις επιδιώξεις του προγράμματος αυτού και να το εφαρμόσουν άρτια. Έτσι, εφαρμόστηκαν πολλές περισσότερες δραστηριότητες και ενισχύθηκε σημαντικά ο γραπτός λόγος των παιδιών. Σε αυτό συνέβαλαν και οι γονείς, οι οποίοι ήταν πρόθυμοι να συνεργαστούν βιωματικά με τους εκπαιδευτικούς και τα παιδιά. Για τα παιδιά, αποτελούσε μια καινούργια πρόκληση απέναντι στον εαυτό τους και το εκπαιδευτικό σύστημα. Για πρώτη φορά ήρθαν αντιμέτωπα με μια νέα αρχή απέναντι στην ένταξη της Γλώσσας και του γραπτού λόγου στο Νηπιαγωγείο. Με δραστηριότητες που αναπτύσσουν την Δημιουργική Γραφή και σκέψη προσέγγισαν διαφορετικά τη λογοτεχνία και τις έννοιές της, χωρίς να φαντάζει πια ένα δύσκολο και δυσνόητο μονοπάτι για εκείνα.



Επιπροσθέτως, τα παιδιά απέκτησαν έτσι τη φωνολογική επίγνωση. Μέσα από ρίμες, ομοιοκατάληκτα τραγούδια, παραλλαγές και ποιήματα τα νήπια ενεργοποιούνται και λαμβάνουν ενεργό ρόλο μέσα στη διαδικασία της Δημιουργικής αυτής αναπαράστασης. Αναπτύσσεται η δημιουργική λεκτική έκφραση τους, εκφράζουν τις απόψεις τους και σκέφτονται με κριτική σκέψη.

Στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο (2011-2013), που εφαρμόστηκε πιλοτικά σε 21 Νηπιαγωγεία της χώρας, δίνεται περισσότερη προσοχή στον κριτικό γραμματισμό ενώ τα κείμενα λειτουργούν ως *«προϊόντα επικοινωνίας, ως γλωσσικές και νοηματικές δομές, ως φορείς ιδεολογικών και κοινωνικοπολιτισμικών νοημάτων και ως προϊόντα αξιολόγησης»*. (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου 2011).

Σύμφωνα με το Πρόγραμμα αναφέρονται οι εξής δεξιότητες: παραγωγή και κατανόηση προφορικού λόγου, παραγωγή και κατανόηση γραπτού λόγου. Παρόλα αυτά, ο προφορικός λόγος δεν σταματά να κατέχει πρωταρχικό ρόλο και να ενισχύεται με δραστηριότητες και μαθησιακούς στόχους.

Η έννοια της Δημιουργικής Γραφής αναφέρεται για πρώτη φορά στο συγκεκριμένο Αναλυτικό Πρόγραμμα ως πρόταση για δραστηριότητες και ως έκφραση. Εντάσσεται στην ενότητα *«ιδέες για δραστηριότητες»* για την παραγωγή προφορικού λόγου και *«συμμετέχουν (τα παιδιά) σε παιχνίδια δημιουργικής γραφής, όπου παράγουν ομαδικές ιστορίες με αφορμή προκαθορισμένες λέξεις ή αλλάζουν τις λέξεις σύντομων κειμένων με λέξεις που σημαίνουν το ίδιο (συνώνυμες) ή το αντίθετο (αντίθετες)»*.

Τα λογοτεχνικά κείμενα που εκπαιδευτικός φέρνει τα παιδιά σε επαφή δεν χρησιμοποιούνται μόνο για μαθησιακούς σκοπούς. Κυριότερος στόχος είναι η ευχαρίστηση τους, η απόλαυση και η ψυχαγωγία. Αυτό που είναι κοινώς αντιληπτό από τους εκπαιδευτικούς και την εκπαιδευτική κοινότητα γενικότερα είναι ένα παιδί προσχολικής ηλικίας με κριτική σκέψη σε μορφές γραμματισμού και με κατεύθυνση προς τον κριτικό γραμματισμό που θα τον κάνει αργότερα ενεργό και σκεπτόμενο πολίτη (Σαραφίδου. Κ, 2013, *Κριτικός γραμματισμός στην σχολική πράξη*).

## Δ2.1. Η Ιστορία της Δημιουργικής Γραφής:

Η Δημιουργική Γραφή εμφανίστηκε στις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα στις ΗΠΑ. Είναι η τέχνη του γράφειν. Σύμφωνα με Νομοσχέδια και Προεδρικά Διατάγματα για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας τους δύο τελευταίους αιώνες υπογραμμίζεται:

1)η ακύρωση της διδακτικής αυτονομίας της λογοτεχνίας εξαιτίας τους ασφυκτικού εναγκαλισμού της από τη διδασκαλία της γλώσσας,

2)τη συνεχή προσπάθεια χειραγώγησης και εκμετάλλευσης του περιεχομένου της λογοτεχνίας για ηθικοπλαστικούς και φρονηματικούς σκοπούς,

3)ότι διακρίνεται μια χαρακτηριστική ποικιλία αλλά και κάποια ασάφεια, όσον αφορά τους διδακτικούς στόχους του μαθήματος.

Υπάρχουν κάποια χαρακτηριστικά σημεία της Δημιουργικής Γραφής. Όπως για παράδειγμα:

- Η κοινωνικοποίηση,
- Η επικοινωνία,
- Η λύτρωση,
- Η διαδικασία εκμάθησής της,
- Η κάθε ελεύθερη γραφή απαλλαγμένη από την τυπική γραφή,
- Η ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας μέσα από τη θεσμική εκπαίδευση.

Η Δημιουργική Γραφή είναι εκείνη που ενθαρρύνει το παιδί να γίνει ένας μικρός συγγραφέας. Αναπτύσσει τη φαντασία και τη δημιουργικότητά του. Αναπτύσσει τις συγγραφικές του δεξιότητες. Να γίνει αυτό ο δημιουργός. Ανάλογα με το τι αρέσει στο παιδί να πλάσει χαρακτήρες, πρόσωπα της ιστορίας είτε αυτά είναι υπαρκτά από την καθημερινότητά του είτε είναι φανταστικά, από έναν μυθοπλαστικό κόσμο. Πρέπει να απομυθοποιήσει την ιερότητα του γραπτού λόγου και τη δυσκολία του. Να τολμήσει να κατασκευάσει προτάσεις, λέξεις, ελεύθερα χωρίς περιορισμούς. Όπως αντιμετωπίζει την πλαστελίνη όταν παίζει και χαίρεται με την κατασκευή και το δημιούργημα του, έτσι και με την Ποίηση να δημιουργήσει κάτι μοναδικό. Σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, από το Νηπιαγωγείο μέχρι και την τελευταία τάξη του Λυκείου, ο εκπαιδευτικός μαζί με τους μαθητές του, μπαίνει στην διαδικασία να εξηγεί και να ερμηνεύει νοήματα. Γίνεται πραγματικά ένας αγώνας προκειμένου να λυθούν όλες οι απορίες και τα παιδιά να καταλάβουν από διάφορες οπτικές γωνίες τι μπορεί να εννοεί ο συγγραφέας. Δυστυχώς δεν έχουν αντιληφθεί το πιο σημαντικό. Ότι η λογοτεχνία δεν υπάρχει για να την καταλαβαίνουν αλλά για να την απολαμβάνουν. Να ταυτίζονται καταστάσεις που ενδεχομένως έχουν βιώσει και εκείνοι. Να ταυτιστούν με τους ήρωες ακόμα και όταν αυτοί δεν βασίζονται σε πραγματικά σενάρια. Να δουν μέσα από τους χαρακτήρες αυτούς το πρόσωπο που θα ήθελαν να ήταν, τις αδυναμίες που έχουν, τα σωστά και τα λάθη και να απολαύσουν το μαγικό ταξίδι της.

Για να εφαρμόσει ο εκπαιδευτικός τη διαδικασία της Ποίησης είναι αναγκαίο να οργανώσει τη διδασκαλία του και με οποιαδήποτε αφορμή να ενεργοποιήσει τα παιδιά. Μια πολύ καλή αφορμή είναι η βροχή που πιάνει ξαφνικά. Ένα πουλάκι ή μια πεταλούδα έξω από το παράθυρο της τάξης, ή ένα οποιοδήποτε πρόβλημα που έχει «προκαλέσει» ο νηπιαγωγός. Όταν συμβεί κάτι από τα παραπάνω, τα παιδιά επικεντρώνονται πολύ στο ενδεχόμενο πρόβλημα, βρίσκουν ιδέες και λύσεις και καταθέτουν τις δικές τους προτάσεις. Ο εκπαιδευτικός είναι αυτός που με καθοδηγητικό πάντα ρόλο δίνει το εναρκτήριο λάκτισμα ώστε να παιδιά να γίνουν μικροί δημιουργοί.

Για τη σωστή επιλογή ενός ποιήματος χρειάζεται:

- Η προσωπική επιλογή του εκπαιδευτικού,
- Οι εικόνες,
- Ο ρυθμός,
- Τα αφηγηματικά ποιήματα,
- Το χιούμορ,
- Η γλώσσα,
- Η αισθητική του βιβλίου.

Για να αποκτήσουν τα παιδιά μια πιο οικεία σχέση με την Ποίηση, ο νηπιαγωγός τους προσφέρει ορισμένες ποιητικές εμπειρίες. Λίγες μόνο ερωτήσεις είναι αρκετές για να εξάψουν την περιέργειά τους. Όπως για παράδειγμα:

- ❖ Τι σου θυμίζει το χρώμα της πεταλούδας;
- ❖ Έχεις ξαναδεί τέτοιο πουλάκι;
- ❖ Με τι σχήμα μοιάζει το σύννεφο;
- ❖ Η μυρωδιά της βροχής τι σου θυμίζει;

Μόλις γίνουν οι παραπάνω ερωτήσεις, τα παιδιά αμέσως καταθέτουν τις δικές τους εμπειρίες. Απαριθμούν γεγονότα που έχουν βιώσει από την καθημερινότητά τους με τους γονείς και φίλους τους, από εκδρομές που έχουν πάει, από τις απογευματινές βόλτες και το παιχνίδι. Οι απαντήσεις είναι όλες μοναδικές και όλες καταγράφονται από τον εκπαιδευτικό. Μόλις καταγραφούν, μπαίνουν στο δέντρο της ποίησης και συχνά ανατρέχουν όλοι μαζί και τις διαβάζουν στην τάξη.

Μια χρήσιμη πρόταση με πολλά οφέλη είναι ο νηπιαγωγός να προτείνει να περιγράψουν κάτι τα παιδιά. Εκεί κατατίθενται όλες οι σκέψεις, η φαντασία και η δημιουργικότητα. Ιδιαίτερα όταν ο εκπαιδευτικός επιμένει με ερωτήσεις, τα αποτελέσματα είναι εξαιρετικά. Ακόμη, όταν τους ζητά να διασκευάσουν ένα ποίημα

και να παίξουν με συγκεκριμένες λέξεις, να αλλάξουν τη θέση τους, τα ονόματα και τις φράσεις, στο τέλος θα δημιουργηθεί ένα εντελώς διαφορετικό ποίημα.

*Δημιουργία ποιήματος με τη βοήθεια του ρυθμού:*

*Στόχος: η ανάπτυξη της δημιουργικότητας,*

*Μεθοδολογία: δημιουργική χρήση ρυθμού,*

- *Δημιουργία ζευγαριών ομόηχων λέξεων*
- *Δημιουργία μικρών στίχων και στροφών αργότερα.*

*Τα παιδιά στο άκουσμα μιας κατάληξης χτυπούν παλαμάκια, βρίσκουν κι άλλες λέξεις με την ίδια κατάληξη. (Δρ. Κατερίνα Σαραφίδου. Σχολική Σύμβουλος 39ης Π. Π. Α.Ν. Δράμας).*

*Εξοικείωση με τον ποιητικό ήχο:*

*Π.χ. στο ποίημα του Γ. Βιζυηνού το Γατάκι ή το Γάτο του Η. Τανταλίδη:*

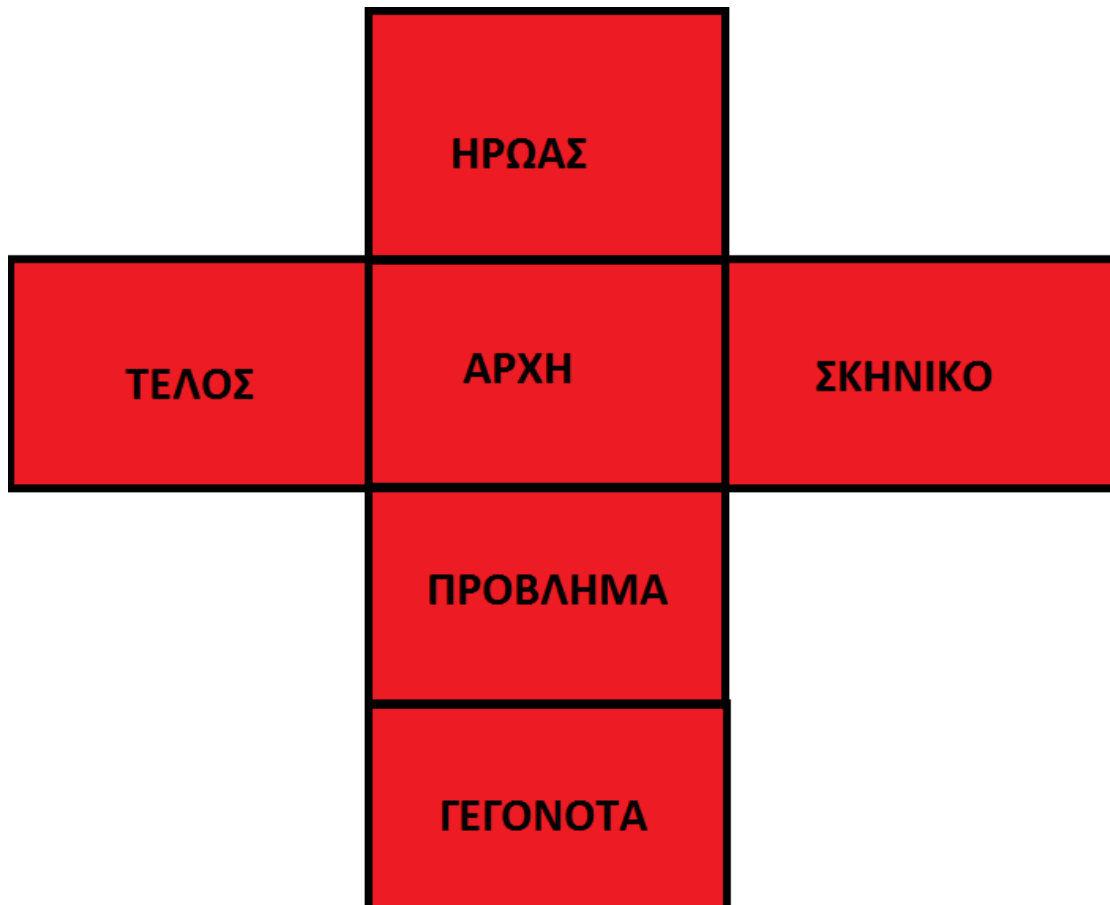
- ✓ *Απαγγέλλουμε το ποίημα,*
- ✓ *Προσεγγίζουμε το ποίημα με ερωτήσεις,*
- ✓ *Συμβάλουμε στην ατμόσφαιρα ιλαρής ατμόσφαιρας.*

- *Ποιος είδε τον πιο χοντρό γάτο της πόλης;*
- *Ποιος έχει δει μια βρεγμένη γάτα;*
- *Ποιος θα ήθελε να είναι γάτος; (Δρ. Κατερίνα Σαραφίδου. Σχολική Σύμβουλος 39ης Π. Π. Α.Ν. Δράμας).*

*Εφαρμογές αφηγημάτων:*

- *Αρχικά ξεκινάμε μια ιστορία έχοντας τις δικές μας έτοιμες εικόνες και δημιουργούμε τη δική μας ιστορία με μοναδικό τίτλο και κείμενο.*
- *Στην συνέχεια το κάθε παιδί ζωγραφίζει από ένα αντικείμενο και δημιουργείται έτσι μια ιστορία.*

Ο κύβος της πλοκής:



Το αφηγηματικό πλαίσιο μιας ιστορίας περιέχει:

- 1) τίτλο...
- 2) μετά από αυτό...
- 3) έπειτα...
- 4) το πρόβλημα λύθηκε όταν...
- 5) η ιστορία τελειώνει όταν...



Αυτό που είναι κοινώς αποδεκτό είναι πως η Δημιουργική Γραφή δεν αποτελεί προνόμιο για τους λίγους. Είναι ένα αγαθό που μπορούν να καρπωθούν όλοι οι άνθρωποι ανεξαιρέτως ηλικίας, οικονομικής κατάστασης, εθνικότητας ή μορφωτικού επιπέδου. Όπως έχει αναφέρει ο Κώστας Ταχτσής «κάθε άνθρωπος μπορεί να γράψει ένα μυθιστόρημα, το μυθιστόρημα της ζωής του. Εγώ με το *Τρίτο στεφάνι*, ανάλωσα σχεδόν τον μισό μου εαυτό». Αυτό που προσφέρει η Ποίηση και η Δημιουργική Γραφή γενικότερα στην ψυχή του ανθρώπου είναι πραγματικά αξιοθαύμαστο. Προσφέρει ψυχική εκτόνωση, ελευθερία, λύτρωση. Ακόμη, όταν ο συγγραφέας έρχεται σε επικοινωνία με το κοινό του και καλείται να αναγνώσει το δημιούργημά του σε άλλους ανθρώπους δημοσίως, αποκτά το αίσθημα της αυτό επιβεβαίωσης και της χαράς για αυτό που κατάφερε να πλάσει.

Ο συγγραφέας όποιας ηλικίας κι αν είναι, μέσα από τη διαδικασία της σύνθεσης ενός κειμένου διασκεδάζει και αφήνει τον εαυτό του ελεύθερο να δημιουργήσει. Σκέφτεται τους ρόλους που βάζει, αναδημιουργεί, βρίσκει τα αδύνατα σημεία και χαίρεται με αυτό που κάνει. Αντιμετωπίζει τη συγγραφή ως κάτι απλό. Βλέπει τα πράγματα από μέσα και δεν τα αντιμετωπίζει ως δύσκολα και σύνθετα. (Δ. Κοτρωνίδου, Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης [ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.], 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο, 2012 και *Διηγούμαι και γράφω ιστορίες 4*, ΕΚΠΑ, 2007).

### Δ3. Η διδασκαλία της Δημιουργικής Γραφής:

Η διαθεματική προσέγγιση ως πλαίσιο μάθησης στο Νηπιαγωγείο προτείνεται στο Νέο Πιλοτικό Πρόγραμμα Σπουδών και στο Δ.Ε.Π.Π.Σ και θέτει ως στόχο:

- 1)Τις δεξιότητες επικοινωνίας, δηλαδή σχετικές με την ομιλία, την γραφή, την ανάγνωση και την ακρόαση.
- 2)Τις δεξιότητες μαθηματικών και αριθμών με την προϋπόθεση ότι θα μπορούν να τις εφαρμόζουν στην καθημερινή τους ζωή.
- 3)Την ομαδική συνεργασία των νηπίων με τους συμμαθητές τους. Αυτό δεν θα τους βοηθήσει μόνο μέσα στο σχολικό περιβάλλον αλλά και στη μετέπειτα καθημερινότητά τους, καθώς μέσα από αυτή την διαδικασία, μαθαίνουν να συνεργάζονται, να περιμένουν τη σειρά τους, να κάνουν υπομονή και να σέβονται τον διπλανό τους.
- 4)Τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και τεχνολογικών εργαλείων. Όλο και περισσότερο βλέπουμε την προώθηση της τεχνολογίας στα σχολεία. Τα παιδιά είναι αναγκαίο πλέον να είναι εξοικειωμένα με αυτή τη μορφή μάθησης.

Οι δεξιότητες αυτές μπορούν να προκύψουν από δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής από διαφορετικά γνωστικά πεδία και να θέσουν μαθησιακούς στόχους από ποικίλες γνωστικές περιοχές. Η σημαντικότερη δεξιότητα είναι η επικοινωνιακή, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι δεν αναπτύσσονται οι υπόλοιπες. Οι επικοινωνιακές δεξιότητες αποτελούν το κλειδί και για τις υπόλοιπες. Αν δεν υπάρχει καλή επικοινωνία και αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών αλλά και του εκπαιδευτικού με τους μαθητές τότε είναι εξαιρετικά δύσκολο να αναπτυχθούν όσες αναφέρθηκαν.

Η τεχνολογία στο Νηπιαγωγείο σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ αναφέρεται όλο και περισσότερο. Τα παιδιά της νεότερης γενιάς έρχονται καθημερινά αντιμέτωπα με νέα ερεθίσματα. Η τεχνολογία, διαδραματίζει πια πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των παιδιών. Από πολύ νωρίς, τα παιδιά πριν καν ξεκινήσουν το Νηπιαγωγείο βλέπουν γύρω τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, κινητά, τάμπλετ που χρησιμοποιούν οι γονείς τους είτε για την εργασία τους, είτε για διασκέδαση. Αυτό το κύμα της τεχνολογίας που πια είναι αναγκαίο σε όλες τις οικογένειες έχει γίνει μέρος και των σχολείων.

Αναπτύσσονται οι αφηγηματικές ικανότητες των παιδιών όπου μαζί με τον Νηπιαγωγό παράγουν κείμενα Δημιουργικής Γραφής και αναπτύσσουν τη φαντασία τους. Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών θέτει έναν ακόμα σημαντικό στόχο για την προσχολική εκπαίδευση. Τη διαφοροποιημένη Παιδαγωγική, δηλαδή τον σεβασμό της διαφορετικότητας και την αναγνώριση των συνηθειών προς άτομα που δεν έχουν ίδια γλώσσα με τη δική μας και νοοτροπία. Την καταπολέμηση της ξενοφοβίας και του ρατσισμού. Την αλληλεγγύη και τη συνεργασία όλων των ανθρώπων, διαφορετικών εθνοτήτων, χωρίς συμφέροντα και επιδιώξεις.

Η Δημιουργική Γραφή μπορεί να αναπτυχθεί μέσα από αυτό, καθώς όταν τα παιδιά συνεργάζονται και είναι το κάθε ένα από διαφορετική χώρα με άλλες συνήθειες, γλώσσα και κουλτούρα διευρύνονται οι ορίζοντές τους. Οι διαφορετικές ιδέες που κάθε παιδί δίνει συντίθενται και παράγεται ένα ξεχωριστό κείμενο, με απίστευτη μοναδικότητα και δημιουργική σκέψη. Προσεγγίζοντας διαφορετικά λογοτεχνικά κειμενικά είδη, ο εκπαιδευτικός ανάλογα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα τα παιδιών προσαρμόζει τις δραστηριότητες και κινείται σε διαφορετικά επίπεδα λόγου που βοηθά τα παιδιά να ανταλλάξουν εμπειρίες, σκέψεις και στο τέλος, να δημιουργήσουν το δικό τους κείμενο και να αναπτύξουν τις γνώσεις τους. Όλες οι δραστηριότητες που επιλέγει ο Νηπιαγωγός για τη Δημιουργική Γραφή, στο τέλος της καταλήγουν σε μια αξιολόγηση. Όπως αναφέρεται και στο Νέο Πιλοτικό Πρόγραμμα και το Δ.Ε.Π.Π.Σ, πρέπει να υπάρχει μη συνεχής ανατροφοδότηση προκειμένου η εκπαίδευση να βελτιώνεται συνεχώς. Ερμηνεύονται πληροφορίες, εξηγούνται και έτσι καταλήγουν σε συμπεράσματα.

Ο εκπαιδευτικός, καταγράφει τις δραστηριότητες, τα αποτελέσματα, τις ιδέες των παιδιών ώστε να καταλήξει στην παραγωγικότητά τους. Το γεγονός ότι ακόμα η Δημιουργική Γραφή δεν έχει βρει τη δική της θέση στην εκπαιδευτική κοινότητα, φέρνει σε δυσκολότερη θέση το έργο των Νηπιαγωγών. Καλούνται να αξιολογήσουν, να τεκμηριώσουν, να καταγράψουν και να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες που τυχόν συνάντησαν οι εκπαιδευτικοί μεταξύ τους αλλά και με τα παιδιά. Να ανταλλάξουν ιδέες, δυσκολίες, προβλήματα. Να παρακολουθούν την εξέλιξη των μαθητών και στο τέλος να αρχειοθετήσουν τα δημιουργήματά τους ώστε να παρουσιαστούν τα διαφορετικά λογοτεχνικά κείμενα των παιδιών σε μορφή ενός ενιαίου βιβλίου.



Οι δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής στηρίζονται σε τρεις βασικές αρχές:

1)ο εκπαιδευτικός θέτει τους στόχους, δηλαδή το τι θέλει να πετύχει μέσα από τις δραστηριότητες αυτές.

2)την πορεία της δραστηριότητας, όπου σε λίγες γραμμές καταγράφεται η περιγραφή της.

3)τέλος, τα υλικά που θα χρησιμοποιήσει. Αυτά αναφέρονται συνοπτικά, είτε προφορικά είτε γραπτά και έχουν χαρακτήρα ενδεικτικό. (Οδηγός Νηπιαγωγού, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο).

Ο εκπαιδευτικός θέτει ορισμένα ερωτήματα είτε προς τον ίδιο, είτε προς τους μαθητές του:

**Ως προς τον ίδιο:** *τι στόχους έβαλα; Τι ήθελα να πετύχω; Τι πέτυχα; Τι θα αλλάξω όταν ξαναδιδάξω το ίδιο περιεχόμενο; Ποιες ενέργειες μου ήταν επιτυχείς; Ποιες όχι; Διαφοροποίησα τη διδασκαλία όπου χρειαζόταν για να καλύψω τις διαφορετικές μαθησιακές ανάγκες των μαθητών μου; Χρησιμοποίησα κατάλληλο υλικό για να είναι αποδοτικά τα παιδιά στη δράση τους;*

**Ως προς τους μαθητές:** *κατανόησαν τη δραστηριότητα; Κατέκτησαν τους στόχους; Έδειχναν ενδιαφέρον; Ικανοποιήθηκαν οι γλωσσικές και επικοινωνιακές τους ανάγκες; Ενεργοποίησαν τη δημιουργικότητά τους και την κριτική τους σκέψη; Αξιοποιήθηκαν οι προϋπάρχουσες γνώσεις τους; Βελτιώθηκαν οι γνωστικές τους ικανότητες; Συμμετείχαν ευχάριστα ή όχι στη δραστηριότητα; Συνεργάστηκαν μεταξύ τους; Οι μικρές ομάδες εργασίας είχαν συνοχή, αλληλεπίδραση, ανταπόκριση; Παρήγαγαν ποιοτικό έργο; Ή σε ποιο σημείο της εφαρμογής τα παιδιά αισθάνονταν ευχάριστα και ήταν δημιουργικά;*

**Ως προς τη δραστηριότητα:** *ήταν κατάλληλη; Είχε ευελιξία, δεχόταν εναλλακτικές λύσεις; Αναδείκνυε τις δημιουργικές δυνατότητες των παιδιών; Μπορούσε να ενταχθεί σε σχέδιο εργασίας ή θεματική ενότητα; Είχε νόημα για τα παιδιά; Παρείχε ίσες ευκαιρίες σε όλους; Αναδείκνυε δημιουργικές δυνάμεις των παιδιών;*

Ακόμη, κατηγοριοποιεί τις δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής ανάλογα με το θέμα τους. Μπορεί να τις εντάξει σε:

- α) Παιχνιδίσματα με την Ποίηση,
- β) Παραμύθια-ιστορίες και άλλα κειμενικά είδη,
- γ) Δραστηριότητες σε θεματικές ενότητες,
- δ) Εικαστικά και άλλες Τέχνες.

Ωστόσο η ένταξη οποιασδήποτε δραστηριότητας σε κάποια από αυτές τις κατηγορίες δεν είναι δεσμευτική και αναγκαία. Ο Νηπιαγωγός έχει την ευελιξία να τις προσαρμόζει και να τις εξελίσει σε διαφορετικές θεματικές ενότητες, ανάλογα με τις ιδέες των παιδιών και τις προτάσεις τους.

Ο Τσουκόφσκι αναφέρει πως τα ποιήματα που απευθύνονται σε παιδιά πρέπει να έχουν:

- 1) Δράση,
- 2) Εικονοπλασία,
- 3) Ρήματα και όχι πολλά επίθετα,
- 4) Εναλλαγή μέτρων,
- 5) Την δεξιοτεχνία της ποίησης των ενηλίκων.

Τα παιδιά από πολύ μικρή κιόλας ηλικία έρχονται σε επαφή με πολλές μορφές ποίησης. Ως ελληνικός λαός διαθέτουμε έναν πλούτο ποιημάτων τα οποία είναι κατάλληλα για παιδιά είτε προσχολικής ηλικίας είτε μικρότερα. Η ποίηση είναι η πρώτη πνευματική τροφή των παιδιών που έρχονται σε επαφή. Μερικά παραδείγματα είναι:

- Νανουρίσματα,
- Ταχταρίσματα,
- Λαχνίσματα,
- Παιδικά τραγούδια,
- Μελοποιημένοι ήχοι,
- Παραμύθια.

Μέσα από τα παραπάνω τα παιδιά οικειοποιούν τους ήχους και τις εικόνες και αποκτούν την αίσθηση του ρυθμού. Αποκτούν τη μουσικότητα και την πρώτη επαφή με την ομιλία.

Όσον αφορά το Νηπιαγωγείο, τα παιδιά έχουν ανάγκη από παιχνίδι και δημιουργική έκφραση. Διευρύνουν τη σκέψη τους, παίζουν με τις λέξεις και τις φράσεις και εμπλουτίζουν τον λόγο τους. Μέσα από το παιχνίδι τα παιδιά αναπτύσσονται ολόπλευρα. Σε μια τέτοια τρυφερή ηλικία το παιχνίδι αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην ανάπτυξή τους. Όταν γίνεται με δημιουργικό τρόπο και με ανάλογες δραστηριότητες, τα παιδιά έρχονται πιο κοντά μεταξύ τους, αναπτύσσουν αισθήματα αγάπης, φιλίας, συνεργασίας, κατανόησης, σεβασμού και ευχαρίστησης. Μόνο θετικό αντίκτυπο μπορεί να έχει στην ψυχολογία και ψυχοσύνθεση τους. Τα παιδιά αντιμετωπίζει τη γλώσσα σαν ένα παιχνίδι. Όταν διδάσκεται από τον εκπαιδευτικό με τον κατάλληλο τρόπο και όχι καταναγκαστικά, τα παιδιά απελευθερώνονται και αναπτύσσουν όχι μόνο γλωσσικές δεξιότητες αλλά και κοινωνικές. Γίνονται ολοκληρωμένα και ελεύθερα δημοκρατικά άτομα. Η ποίηση δεν είναι παρά ένα λεκτικό

παιχνίδι για τα παιδιά. Παίζουν με τις λέξεις, με τα ίδια τα ποιήματα. Αναδιαμορφώνουν τα ήδη υπάρχοντα ή κατασκευάζουν από την αρχή δικά τους, καινούργια, μοναδικά. Γίνονται εκείνα οι συγγραφείς των δικών τους κειμένων. Δεν υπάρχει σωστό και λάθος κείμενο. Αυτή είναι η μαγεία της Δημιουργικής Γραφής. Όλες οι ιδέες και οι απαντήσεις είναι σωστές και μοναδικές. Γι' αυτό προσφέρει απελευθέρωση στα παιδιά και το αίσθημα της δημιουργικότητας.

Τα ποιήματα που πρέπει να υπάρχουν στο Νηπιαγωγείο, πρέπει να είναι:

- 1) σύντομα
- 2) απλά,
- 3) κατανοητά,
- 4) ρυθμικά, για κίνηση και δράση,
- 5) αστεία,
- 6) χιουμοριστικά,
- 7) χωρίς νόημα,
- 8) ολιγόστιχα,
- 9) γλωσσοδέτες,
- 10) λίμερικ.

Το γέλιο ασκεί ευεργετική δύναμη πάνω στο παιδί. Δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής, ποιήματα και κείμενα που προσφέρουν στα παιδιά μεγάλη δόση γέλιου έχει αποδειχθεί πως απελευθερώνει την ψυχή τους και τα απομακρύνει από την πίεση της καθημερινότητας. Το ότι είναι μικρά παιδιά δεν σημαίνει πως δεν δέχονται άγχος καθημερινά. Αυτό μπορεί να το λαμβάνουν από τους γονείς τους και τα προβλήματα κυρίως οικονομικά που λόγω της κρίσης που είναι εντονότερα σε πολλές οικογένειες. Από τους φίλους τους ή από μια βεβαρημένη καθημερινότητα με πολλές εξωσχολικές δραστηριότητες. Σκοπός είναι να αντιληφθούν όλοι οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί πως δεν πρέπει να μεταφέρουμε τα άγχη μας στη ζωή ενός παιδιού. Παρόλα αυτά δυστυχώς συμβαίνει σε μεγάλο ποσοστό (Μ. Ντοροπούλου, ΕΚΠΑ, 2010 και Οι αφηγηματικές δεξιότητες σε παιδιά προσχολικής & πρώτης σχολικής ηλικίας, Προσχολική & Σχολική Εκπαίδευση, 2016, Τόμος 4, Τεύχος 1, σ.σ. 35-67).

Έρευνες έχουν δείξει πως το γέλιο ανακουφίζει το παιδί και το απομακρύνει από τις προκαταλήψεις. Διευρύνει τους ορίζοντές του και αποβάλλει τις φοβίες και τους δισταγμούς. Ακόμη κάνει το παιδί πιο επικοινωνιακό, το ενεργοποιεί και το βγάζει από την αδράνεια. Σύμφωνα με τον Rodari, τα λίμερικ είναι το ιδανικό είδος ποίησης για

τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Ανήκουν στην κατηγορία της ά-λογης ποίησης η οποία διακρίνεται για:

- 1)Τις ρίμες,
- 2)Τους γρήγορους ρυθμούς,
- 3)Την ευρηματικότητα,
- 4)Τις ανατροπές.

Σύμφωνα με τον Freud, μέσα από τη λογοτεχνία συνεχίζεται η παιδική ηλικία για έναν ποιητή. Ο φανταστικός κόσμος που δημιουργείται απελευθερώνει τον συγγραφέα και τον οδηγεί σε παλιές παιδικές αναμνήσεις. Όπως όταν ήταν μικρός είχε τον εαυτό του ελεύθερο, έπαιζε και δεν τον απασχολούσε τίποτα, έτσι και τώρα φτιάχνει έναν δικό του κόσμο και κλείνεται μέσα σε αυτόν για να δημιουργήσει τους δικούς του ήρωες που αργότερα θα χάσει, θα παντρεύει, θα εξοντώσει και θα μεταφερθεί σε όποια εποχή διαλέξει εκείνος, με διαφορετικές ενδυμασίες και συνήθειες από την τωρινή. Η λογοτεχνία με λίγα λόγια αποτελεί ένα παιχνίδι φαντασίας, ένα παιχνίδι λέξεων. Η παιδική ποίηση είναι εκείνη που κατασκεύασαν τα ίδια τα παιδιά και όχι αυτή η ποίηση που γράφτηκε από άλλους για τα παιδιά. Εκείνη που τη δημιούργησαν τα παιδιά ανάλογα τις δικές τους επιλογές, βιώματα και φαντασία. Και αυτή είναι που την απολαμβάνουν περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη . (Μ. Ντοροπούλου, ΕΚΠΑ, 2010 και Οι αφηγηματικές δεξιότητες σε παιδιά προσχολικής & πρώτης σχολικής ηλικίας, Προσχολική & Σχολική Εκπαίδευση, 2016, Τόμος 4, Τεύχος 1, σ.σ. 35-67).

Στόχοι της Δημιουργικής Γραφής στο Νηπιαγωγείο είναι:

- ✓ Οι συνδυασμοί λέξεων,
- ✓ Ο εμπλουτισμός του προφορικού λόγου,
- ✓ Η ψυχαγωγία,
- ✓ Η ενεργοποίηση της φαντασίας,
- ✓ Η συνεργασία,
- ✓ Η επικοινωνία,
- ✓ Η κατανόηση,
- ✓ Η τήρηση κανόνων και οδηγιών από τον εκπαιδευτικό.
- ✓ Η συνειδητοποίηση ότι η γλώσσα κάθε φορά που γράφουμε και μιλάμε είναι εντελώς διαφορετική.

Παρακάτω ακολουθεί ένα παραδείγματα δραστηριότητας:

Ο εκπαιδευτικός διαβάζει στα παιδιά ποιήματα με ομοιοκαταληξίες ώστε να αντιληφθούν τη σχέση μεταξύ τους. Τους λέει μια λέξη δική του και αυτά λένε μια άλλη με την ίδια ομοιοκαταληξία. Έτσι βλέπουν την ομοιότητα στον σχηματισμό των λέξεων στο τέλος αλλά το διαφορετικό νόημα που αυτές προσδίδουν. Μερικές από αυτές είναι:

- Κύμα-σήμα,
- Παγόني-βαγόني,
- Φύλλο-μήλο,
- Γοργόνα-σφεντόνα,
- Γλάστρα-κρεμάστρα,
- Και άλλα: Αστέρι-χέρι,
- Ελιά-μηλιά.



#### *4.2.1.1Η Δημιουργική Γραφή στην Ελληνική Πραγματικότητα*

Για να διδαχθεί η Δημιουργική Γραφή στις σχολικές αίθουσες υπάρχουν ορισμένες αρχές:

*Α)είναι απαραίτητη η χρήση τεχνικών και η ακολουθία ενός συνόλου κανόνων ύφους και προαπαιτούμενων,*

*Β)για να εμπνευστεί και να προκύψει ένα ταλέντο απαιτείται κατάλληλη μαθητεία καθώς επίσης η μίμηση κλασικών έργων λογοτεχνίας κρίνεται απαραίτητη στα πρώτα στάδια,*

*Γ)η Δημιουργική Γραφή απευθύνεται σε όλες τις ηλικίες. (Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης [ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.], 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο, 2012.*

Η συγγραφή δεν είναι μια τέχνη που γεννιέται κανείς με αυτήν, όπως υποστήριζαν στο παρελθόν. Πίστευαν πως για να γράψει κανείς οποιασδήποτε μορφής κείμενα πρέπει να έχει κάποιο μοναδικό ταλέντο. Η Δημιουργική Γραφή είναι αυτή που έρχεται να καταρρίψει όλα τα στερεότυπα και τις απαρχαιωμένες αντιλήψεις. Η συγγραφή είναι μια τέχνη που αποδεδειγμένα μπορεί να διδαχθεί σε κάθε άνθρωπο. Είτε είναι παιδιά, είτε άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας, μέσα από τις κατάλληλες τεχνικές και τους κανόνες της, μπορεί να εμπνεύσει και να κάνει το όνειρο του κάθε ανθρώπου πραγματικότητα. Από την προσχολική εκπαίδευση, τα σχολεία έχουν εξοπλιστεί με ηλεκτρονικούς υπολογιστές και είναι πια σε θέση να χρησιμοποιούνται και από τα παιδιά. Με τα ανάλογα εκπαιδευτικά λογισμικά συστήματα και εφαρμογές, τα παιδιά μαθαίνουν, δημιουργούν και εξελίσσονται. Στις εκπαιδευτικές ιστοσελίδες αναζητούν πληροφορίες και συνθέτουν.

Αυτό που πρεσβεύει είναι πως δεν έχει ένα συγκεκριμένο όριο ηλικίας. Μπορούν να την υπηρετήσουν ακόμα και ηλικιωμένοι άνθρωποι που είναι λάτρεις της συγγραφής. Για να είμαστε ειλικρινείς, αυτό που δεν μπορεί να διδαχθεί είναι η έμπνευση. Είναι όμως εφικτό να διδαχθούν οι τρόποι που θα οδηγήσουν στην αναγέννηση ιδεών και έκφρασης. Μέσα από τη Δημιουργική Γραφή, αναδομούνται τα στοιχεία μιας λέξης, μιας φράσης, ενός κειμένου και έτσι δημιουργούνται νέα μοναδικά κείμενα.

Σύμφωνα με τον Γράχαμ Γκριν, «η γραφή είναι μια μορφή θεραπείας». Μελέτες έχουν δείξει πως όσοι άνθρωποι γράφουν κείμενα, ποιήματα, μειώνεται το άγχος τους κατά πολύ και παρατηρούν θετικές επιδράσεις στον ψυχικό τους κόσμο. Ορισμένους τους βοήθησε να αντιμετωπίσουν τον χαμό ενός αγαπημένου τους προσώπου και σταμάτησαν να παίρνουν ηρεμιστικά ή αντικαταθλιπτικά χάπια. Μέσα από την διαδικασία της συγγραφής η ψυχή ηρεμεί. Το άτομο εκφράζεται ελεύθερα και αποτυπώνει στο χαρτί όλες τις σκέψεις και τις ανησυχίες που το ταλαιπωρούν. Είναι μια μορφή ψυχοθεραπείας. Αντιμετωπίζουν, έτσι, τα προβλήματα τους και τα ξεπερνάνε. Έρχονται αντιμέτωποι με τους φόβους και τα άγχη τους. Απελευθερώνεται η ψυχή και το μέσα τους. Ο Ρόμπιν Φίλιπ, χρησιμοποιεί την ποίηση στους ασθενείς του

και υποστηρίζει πως συντελείται μια συναισθηματική κάθαρση γι' αυτό ακριβώς που αναφέρθηκε και παραπάνω, ότι αποτυπώνονται οι σκέψεις μας στο χαρτί.

Η Δημιουργική Γραφή σε παιδιά προσχολικής ηλικίας είναι ιδιαίτερα σημαντική. Η παιδική ποίηση είναι ιδανική για αυτά καθώς λειτουργεί ηχητικά και ακουστικά και λιγότερο νοηματικά. Τα νήπια, ακόμα και αν δεν έχουν έρθει ποτέ σε επαφή με την ποίηση, τρέφουν μια αγάπη για αυτήν καθώς εκφράζουν τον συναισθηματικό τους κόσμο, ονειρεύονται και διασκεδάζουν. Με την ποίηση το παιδί καλλιεργείται γλωσσικά και συναισθηματικά και αναπτύσσονται όλες οι αισθήσεις του. (Μ. Ντοροπούλου, ΕΚΠΑ, 2010 και Οι αφηγηματικές δεξιότητες σε παιδιά προσχολικής & πρώτης σχολικής ηλικίας, Προσχολική & Σχολική Εκπαίδευση, 2016, Τόμος 4, Τεύχος 1, σ.σ. 35-67).

## Ε. Ο Δημιουργικός Εκπαιδευτικός:

Οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων καλούνται να αντιμετωπίσουν διάφορες προκλήσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας. Να προσαρμοστούν στις καινούργιες συνθήκες κάθε φορά που το Πρόγραμμα Σπουδών κάνει κάποιες μετατροπές και να είναι άρτια εκπαιδευμένοι σε αυτές, όπως και να διαθέτουν τις κατάλληλες γνώσεις ανά τους κλάδους που έχουν επιλέξει οι ίδιοι για να τις μεταλαμπαδεύσουν στα παιδιά.

Η Δημιουργική Γραφή, βοηθά τα παιδιά στην συγκεκριμενοποίηση των γεγονότων. Μπορούν ευκολότερα να βάλουν σε μια σειρά τα γεγονότα μιας ιστορίας, να την κατανοήσουν και στη συνέχεια να συνθέσουν μια δική τους παραλλαγή, ενισχύοντας έτσι τόσο τον προφορικό όσο και τον γραπτό λόγο. Τα παιδιά δεν αντιμετωπίζονται μόνο ως απλοί αναγνώστες. Κυρίως αντιμετωπίζονται ως συγγραφείς. Σκοπός της Δημιουργικής Γραφής δεν είναι η δημιουργία άτυπων δοκιμίων αλλά η κατανόηση της στρατηγικής για τον σχεδιασμό και την παραγωγή κειμένων μέσα από τη φαντασία και την ενεργοποίηση των συναισθημάτων τους. Μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες τα παιδιά μπορούν να πλάσουν έναν δικό τους κόσμο, με δικούς τους ήρωες και πρόσωπα. Επομένως, η Λογοτεχνία στο Νηπιαγωγείο είναι ένα επιστημονικό πεδίο που δεν πρέπει να φοβούνται ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές, καθώς πια δεν αντιμετωπίζεται ως παραγωγή αλλά ως γραφή. (Δαφέρμου, Χ. & Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε. *Οδηγός Νηπιαγωγού*. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα).

Οι δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής οργανώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να προσελκύουν τα παιδιά προσχολικής ηλικίας και να τα ενεργοποιούν μέσα στην τάξη. Ο εκπαιδευτικός έχει σημαντικό ρόλο σε αυτό, καθώς είναι εκείνος που θα τους δώσει το ερέθισμα για αναζήτηση και διερεύνηση. Κατά τη διαδικασία υλοποίησης κάθε θέματος γίνεται σύνδεση με δραστηριότητες διαφόρων γνωστικών περιοχών όπως τα Μαθηματικά, οι Φυσικές Επιστήμες, η Γλώσσα, η Πληροφορική και οι Τέχνες. Ο προφορικός λόγος δεν θα μπορούσε να λείπει από αυτές τις δραστηριότητες. Αποτελεί σημαντικό κομμάτι της Δημιουργικής Γραφής, αφού εξάπτει τη φαντασία, την επικοινωνία και την έκφραση.



Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών και το Δ.Ε.Π.Π.Σ για το Νηπιαγωγείο, προτείνουν σχέδια εργασίας ως έρευνες σχετικά με τον χρόνο ολοκλήρωσης ή το περιεχόμενο μιας ολοκληρωμένης δραστηριότητας. Ο εκπαιδευτικός δεν περιορίζεται, αντιθέτως υπάρχει μεγάλη ελευθερία επιλογής δημιουργικών δραστηριοτήτων. Τα παιδιά μέσα από αυτό, διερευνούν το θέμα, αναζητούν πληροφορίες, εκφράζουν απορίες και ερωτήματα, συζητούν, βρίσκουν λύσεις επεξεργάζονται πληροφορίες. Στο τέλος, αυτό που προκύπτει είναι η παραγωγή διαφορετικών λογοτεχνικών κειμένων.

Οι ομαδικές εργασίες που θέτει ο εκπαιδευτικός αποτελούν σημαντικό κομμάτι της κοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών. Αναδεικνύονται οι κοινωνικές δεξιότητες τους. Το παιδί προσχολικής ηλικίας μαθαίνει να επικοινωνεί με τους γύρω του. Να θέτει και να απαντά σε ερωτήσεις. Να χειρίζεται τον προφορικό λόγο και να παράγει κείμενα με δημιουργικό χαρακτήρα.

Η αξία του Νηπιαγωγού είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς είναι αυτός που καθοδηγεί το παιδί και το ενθαρρύνει να συμμετέχει σε όσο το δυνατόν περισσότερες δραστηριότητες μπορεί. Ο εκπαιδευτικός οργανώνει τις σχολικές γιορτές, εκδρομές σε μουσεία, περιπάτους. Ενημερώνει τους γονείς για όλα τα θέματα που προκύπτουν στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς ή κάνει κάποιες προτάσεις σχετικά με την ανάγνωση ενός λογοτεχνικού βιβλίου μαζί με τα παιδιά στο σπίτι. Έτσι, τους υπενθυμίζει πόσο σημαντικό είναι οι γονείς να περνούν ποιοτικό χρόνο μαζί με τα παιδιά τους και να τους δίνουν θετικά ερεθίσματα. Ακόμη, συνεργάζεται με όλα τα παιδιά ανεξαιρέτως και τους αφιερώνει χρόνο στο κάθε ένα ξεχωριστά και ομαδικά ακούγοντας τους προβληματισμούς και τις απορίες.

Μοιράζεται μαζί με τα παιδιά στιγμές χαράς, φαντασίας και δημιουργίας. Ενισχύει την συμμετοχή των παιδιών στο παιχνίδι. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από δραστηριότητες κατάλληλες για τα ενδιαφέροντα και τη φαντασία των παιδιών. Αυτό το γνωρίζει μόνο ο ίδιος ο εκπαιδευτικός και κανένα βιβλίο, καθώς είναι ο μοναδικός που έχει αναπτύξει μια υγιή σχέση εμπιστοσύνης και αγάπης με τα παιδιά. Μόνο εκείνος ξέρει τι αρέσει στο κάθε ένα ξεχωριστά, τι συνήθειες έχει και ποιος είναι ο αγαπημένος του ήρωας.

Όσον αφορά την ανάπτυξη της αφηγηματικής ικανότητας των νηπίων, ο εκπαιδευτικός, κατέχει εξίσου σπουδαίο ρόλο. Είναι ο διαμεσολαβητής ανάμεσα στο παιδί και το βιβλίο. Ο τρόπος με τον οποίο θα αναγνώσει ένα παραμύθι ή ένα λογοτεχνικό παιδικό βιβλίο καθορίζει την προσοχή που θα δείξουν τα παιδιά και την όρεξη να συμμετέχουν αργότερα στις δραστηριότητες. Σημαντικό είναι ο Νηπιαγωγός να διαβάσει φωναχτά το βιβλίο κοιτώντας τα παιδιά και με παραλλαγές στη φωνή του, όπου αυτό απαιτείται, ώστε να τα κρατά σε εγρήγορση. Έτσι βοηθά τα νήπια να κατανοήσουν το κείμενο και τη σχέση του προφορικού με τον γραπτό λόγο και να φανταστούν τη συνέχεια της ιστορίας. Ακόμη, μπαίνουν στη διαδικασία της υπόθεσης, «τι θα γινόταν αν...» και εκφράζουν απορίες, σκέψεις και προβληματισμούς. Ο εκπαιδευτικός με ζωντανό ύφος και με κάποιο βοηθητικό υλικό τραβά την προσοχή των παιδιών, όπως για παράδειγμα το καπέλο ενός ήρωα ή το ραβδί μια νεράιδας. Έτσι, τα νήπια αφοσιώνονται στην ιστορία και δέχονται ερωτήσεις για την πλοκή της, κάνοντας συνδέσεις με δικές τους εμπειρίες. Ο Νηπιαγωγός για να έχει με το μέρος του το ενδιαφέρον των παιδιών την ώρα της ανάγνωσης δείχνει το κείμενο που διαβάσει σειρά-σειρά με το δάχτυλο του, ρωτά τα παιδιά για τον τίτλο του και ζητά να δοθούν διαφορετικοί που θα ταίριαζαν, να σχολιάσουν την εικονογράφηση του βιβλίου και το εξώφυλλο του. Όταν τα παιδιά συνθέτουν, ο εκπαιδευτικός λειτουργεί σαν παρατηρητής και επεμβαίνει μόνο αν κάποιο παιδί χρειάζεται τη βοήθειά του (Δαφέρμου, Χ. & Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε. *Οδηγός Νηπιαγωγού*. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα).

Μέχρι πριν λίγα χρόνια, υπήρχε έντονα η αντίληψη πως η νηπιαγωγός πρέπει να διαθέτει χαρακτηριστικά που να μοιάζουν σε αυτά μιας καλής μαμάς. Δηλαδή, να είναι καλή, τρυφερή, υπομονετική, γλυκιά. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του χαρακτήρα της έπαιζαν κύριο και πρωταρχικό ρόλο. Τα χαρακτηριστικά για τις επαγγελματικές της δεξιότητες δεν αναφέρονταν καθόλου. Οι γνώσεις και οι εμπειρίες που μπορεί να διέθετε ένας εκπαιδευτικός δεν ενδιέφεραν κανέναν. Με τα χρόνια αυτό άλλαξε, καθώς η εκπαιδευτική κοινότητα αναζητά και πλάθει ένα νέο πρότυπο για τις σχολικές αίθουσες. Έναν εκπαιδευτικό με πολιτισμικές, περιβαλλοντικές ανησυχίες. Έναν εκπαιδευτικό με πολύπλευρες γνώσεις, αξίες. Έναν άνθρωπο ικανό να πλάσει παιδιά δημοκρατικά, με κριτική σκέψη, σκεπτόμενα και όχι παθητικά. Οι προθέσεις όμως δεν αρκούν. Οι εκπαιδευτικοί για να ανταπεξέλθουν σε αυτές τις απαιτήσεις πρέπει να διαθέτουν τις κατάλληλες γνώσεις γύρω από το πώς αναπτύσσονται και πώς μαθαίνουν τα παιδιά. Αυτό φυσικά θα επιτευχθεί μόνο με συνεχή μελέτη, ενημέρωση και σεμινάρια. Για την επίτευξη της «δια βίου μάθησης» στα παιδιά, πολύ σημαντικό είναι η διαμόρφωση ενός ευχάριστου περιβάλλοντος για εκείνα. Ένα περιβάλλον λειτουργικό, με πληρότητα στα υλικά του. Έτσι, το παιδί αναπτύσσει ευχάριστα συναισθήματα και ανταποκρίνεται θετικά στην εκπαιδευτική διαδικασία. Έχει όλη την καλή διάθεση να συνεργαστεί με τον εκπαιδευτικό και τους συμμαθητές του, να αναζητήσει λύσεις στα προβλήματα και να παίζει.

Για την ακόμα πιο ενεργό συμμετοχή των παιδιών στις δραστηριότητες, ο εκπαιδευτικός πρέπει να λάβει υπόψιν του πως το κάθε παιδί είναι διαφορετικό. Έχει άλλες ανάγκες, άλλα βιώματα και συνήθειες. Δεν αρέσουν όλοι οι ήρωες, για παράδειγμα, σε όλα τα παιδιά. Οι δραστηριότητες που θα οργανώσει πρέπει να είναι ευέλικτες, με δυνατότητες παραλλαγών ώστε να καλύπτεται όλη η ομάδα των παιδιών. Τα παιδιά κατά κανόνα απευθύνονται στη δασκάλα τους για να τους λύσει κάθε πρόβλημα που αντιμετωπίζουν. Η πιο γρήγορη και εύκολη απάντηση είναι κάθε φορά που απευθύνονται σε εκείνη για να τους πει τι ακριβώς να κάνουν. Η απάντηση όμως που προωθεί την αυτονομία τους είναι εκείνη που τα προτρέπει να βρουν μόνο τους μια λύση: «Ρώτησε τα παιδιά της ομάδας σου αν συμφωνούν», «τι μπορείτε να κάνετε για να το βρείτε» κ.λπ. (Kazuko Kamii & De Clark, 2003, σ.σ. 183-187).

Σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο (2003) ο εκπαιδευτικός καλείται:

- ✓ Να διαμορφώνει ένα ασφαλές πλαίσιο λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας, μέσα στο οποίο τα παιδιά να νιώθουν άνετα και να εκφράζονται ελεύθερα με κάθε τρόπο,
- ✓ Να καλλιεργεί κλίμα αναγνώρισης, αποδοχής και αμοιβαίου σεβασμού όλων των παιδιών,
- ✓ Να δημιουργεί συνθήκες που μπορούν να εμπνεύσουν τα παιδιά,
- ✓ Να θέτει άμεσους αλλά και μακροπρόθεσμους στόχους,
- ✓ Να δίνει ιδιαίτερη σημασία όχι μόνο στο περιεχόμενο αλλά και στη διαδικασία μάθησης,
- ✓ Να παρατηρεί συστηματικά και να ακούει προσεκτικά,
- ✓ Να μπορεί να διακρίνει τι είναι αυτό που ενδιαφέρει τα παιδιά, τι τους προκαλεί περιέργεια και τι τα κινητοποιεί,
- ✓ Να επιλέγει δραστηριότητες που να έχουν νόημα για τα παιδιά και να τα οδηγούν ένα βήμα πιο πέρα από το επίπεδο που το καθένα τους έχει ήδη κατακτήσει,
- ✓ Να σχεδιάζει και να οργανώνει ανοιχτές δραστηριότητες,
- ✓ Να αξιολογεί κάθε δραστηριότητα που αναπτύσσεται,
- ✓ Να προσφέρει στα παιδιά τα υλικά και την υποστήριξη που χρειάζονται για να επιλύουν με επιτυχία προβλήματα, ώστε να τονώνεται η αυτοπεποίθησή τους και να ενισχύεται η εμπιστοσύνη στον εαυτό τους,
- ✓ Να μην προσφέρει αβίαστα την σωστή απάντηση στα προβλήματα που τίθενται, αλλά να παροτρύνει τα παιδιά με τις κατάλληλες ερωτήσεις,
- ✓ Να διαμορφώνει τις κατάλληλες συνθήκες ώστε να είναι εφικτή η εξατομικευμένη και η ομαδική εργασία,
- ✓ Να αναπτύσσει συστηματική συνεργασία με τους γονείς, ώστε να συμμετέχουν και αυτοί στην εκπαιδευτική διαδικασία.



Οι εκπαιδευτικοί θέτουν ορισμένα ερωτήματα στον εαυτό τους όπως:

- 1) Είναι η κατάλληλη στιγμή να παρέμβω ή θα πρέπει να αφήσω το παιδί να προσπαθήσει να επιλύσει το πρόβλημα;
- 2) Τι ερωτήσεις πρέπει να κάνω για να βοηθήσω το παιδί να σκεφτεί προς την κατεύθυνση της λύσης;
- 3) Είναι το παιδί έτοιμο να χειριστεί τα συγκεκριμένα υλικά ή θα απογοητευτεί;
- 4) Η διευθέτηση του χώρου είναι η κατάλληλη ή θέλει τροποποίηση για να είναι λειτουργική;
- 5) Τι μπορώ να περιμένω από τα παιδιά σε αυτό το στάδιο της ανάπτυξης;
- 6) Τι πρέπει να μάθω ακόμη για το κάθε παιδί ώστε να μπορέσω να εξατομικεύσω τον σχεδιασμό μου;
- 7) Ποιες δραστηριότητες είναι κατάλληλες για κάθε παιδί και ποια υλικά;
- 8) Έχω στην τάξη παιδιά με ειδικές ανάγκες. Πως μπορώ να προσαρμόσω το περιβάλλον και τα υλικά ώστε να είναι κατάλληλα για αυτά;
- 9) Με ποιον τρόπο να χωρίσω τα παιδιά σε ομάδες; Μήπως να τα προτρέψω να διαμορφώσουν ομάδες των τριών παιδιών μόνα τους; Πως θα μπορούσα να τα βοηθήσω να σκεφτούν για τον τρόπο κατανομής της δουλειάς στην ομάδα τους;
- 10) Ο Γιώργος δυσκολεύεται να καθίσει για πολλή ώρα στην καρέκλα του. Μήπως αν του επέτρεπα να ζωγραφίσει ξαπλωμένος μπρούμυτα στη μοκέτα θα κατάφερνε να ολοκληρώσει το έργο του;



Στόχος των εκπαιδευτικών είναι να ανταποκρίνονται όσο καλύτερα γίνεται στις απαιτήσεις των παιδιών. Όταν αντιλαμβάνονται πως δεν υπάρχει η απαιτούμενη ανταπόκριση, αναθεωρούν τις πρακτικές τους και λειτουργούν πιο ευέλικτα στο πρόγραμμά τους.

Για να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των παιδιών θέτουν τις εξής ερωτήσεις:

- 1)με τι θα σου άρεσε να ασχοληθείς σήμερα;
- 2)μήπως θα ήθελες να βοηθήσεις τη Μαρία να τακτοποιήσει το κουκλόσπιτο;
- 3)μήπως προτιμάς να παίζεις με το οικοδομικό υλικό;
- 4)όποιος θέλει σήμερα να παίζει στο ιατρείο, θα πρέπει να τοποθετήσει εδώ την καρτέλα με το όνομα του,
- 5)τελικά γιατρέ, πόσους βοηθούς νομίζεις θα χρειαστείς;
- 6)Κύριε φούρναρη βλέπω έχετε πολλή δουλειά. Είναι κάποιος υπεύθυνος για τις εισπράξεις;

Για τη σωστή διεξαγωγή των παιχνιδιών και την εξέλιξη των παιδιών, βασικό ρόλο επιτελούν οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι παρεμβαίνουν όταν αυτοί κρίνουν αναγκαίο για την εξέλιξη των μαθητών. Ο εκπαιδευτικός υποστηρίζει τη μαθησιακή εξέλιξη των παιδιών όταν:

- 1)Βοηθά τα παιδιά να σχεδιάζουν το παιχνίδι τους, συζητώντας μαζί τους ιδέες προτού αυτό ξεκινήσει,
- 2)Προωθεί την εξέλιξη του παιχνιδιού κάνοντας συχνές ερωτήσεις,
- 3)Βοηθά ατομικά κάθε παιδί που χρειάζεται βοήθεια,
- 4)Προτείνει τρόπους διασύνδεσης των θεμάτων που αναδύονται από τα παιδιά.



Για να ενθαρρύνει ο εκπαιδευτικός τη λεκτική συμμετοχή των παιδιών στην τάξη, προτρέπει τα παιδιά με κατάλληλες ερωτήσεις όπως:

- Τι θα μπορούσες να φτιάξεις με αυτά τα τουβλάκια;
- Πώς το σκέφτηκες; Πώς το ξέρεις;
- Σε τι θα βοηθήσει αυτό;
- Πώς νομίζεις ότι θα μπορούσες να θυμηθείς;
- Πώς νομίζεις ότι θα μπορούσες να το βρεις;
- Μου άρεσε πολύ η εργασία σου, θα ήθελες να μου πεις τι ακριβώς έκανες;

Σημαντικό στην όλη διαδικασία είναι η σωστή οργάνωση των ατομικών φακέλων των παιδιών. Ο ατομικός φάκελος κάθε παιδιού περιέχει μια συλλογή από τις εργασίες του που συνιστά τεκμήριο για την εξέλιξή του και διευκολύνει τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό του νηπιαγωγού. Ο φάκελος πρέπει να είναι αρκετά μεγάλος ώστε να χωρά ένα επαρκές δείγμα από όλα τα θέματα:

- 1)ζωγραφιές και γραφές του παιδιού,
- 2)φωτογραφίες από τις κατασκευές που έχει φτιάξει με το οικοδομικό υλικό,
- 3)ιστορίες που έχει υπαγορεύσει στην εκπαιδευτικό,
- 4)ιστορίες που έχει εικονογραφήσει,
- 5)ηχογραφήσεις του παιδιού καθώς διαβάζει ή αφηγείται ιστορίες.

Ο προσωπικός φάκελος μπορεί να περιλαμβάνει και τις καταγραφές της εκπαιδευτικού οι οποίες αφορούν παρατηρήσεις της για τις δραστηριότητες του παιδιού. Οτιδήποτε τοποθετείται στον φάκελο φέρει και ημερομηνία. Η εμπλοκή του παιδιού στην επιλογή των εργασιών που θα τοποθετηθούν στον προσωπικό του φάκελο μπορεί να δώσει πρόσθετες και σημαντικές πληροφορίες στον εκπαιδευτικό. Ερωτήσεις όπως «Ποια από αυτές τις εργασίες σου άρεσε περισσότερο και ποια εργασία ήταν δυσκολότερη για σένα;» δυσκολεύουν τη συμμετοχή του σε αυτήν την επιλογή. Αν οι ατομικοί φάκελοι των παιδιών είναι οργανωμένοι κατά θέματα, σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα, ο εκπαιδευτικός διευκολύνεται στη μελέτη τους και στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό που θα επιχειρήσει για το κάθε παιδί ( Dodge & Colker, 1998, σ. 23).

## Ζ. Δημιουργικό μέρος-Δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής:

Παρακάτω παρατίθενται επτά δραστηριότητες που μπορούν να ενταχθούν στο Νηπιαγωγείο και εντάσσονται στον τομέα του παραμυθιού.

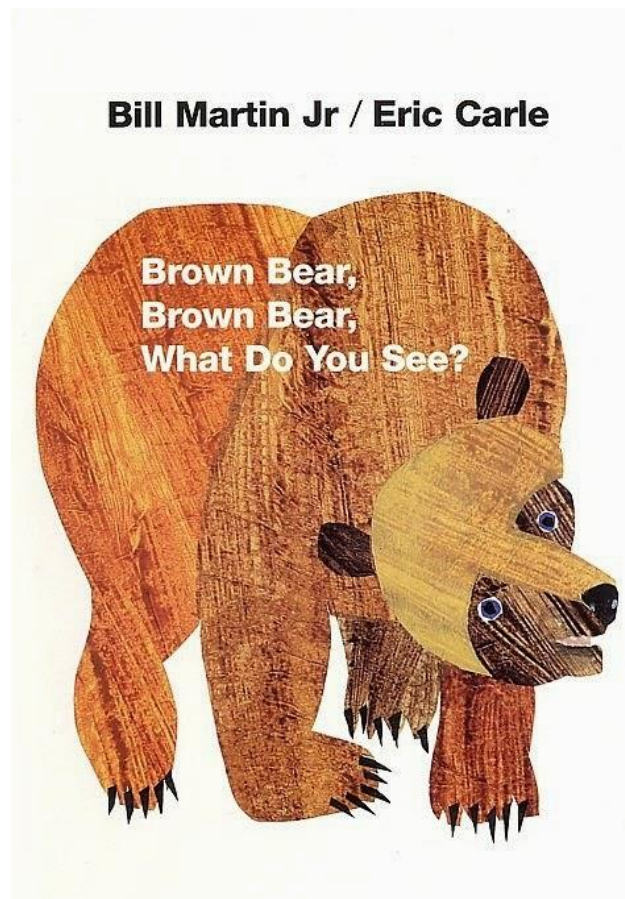
- 1) Η καφέ αρκούδα και τα χρώματα,
- 2) Γίνει κι εσύ συγγραφέας,
- 3) Ποιο είναι το τέλος της ιστορίας;
- 4) Ένα ποίημα που έγινε τραγούδι,
- 5) Η Φωτιά,
- 6) Η Χαρά της ζωής,
- 7) Φτιάχνουμε τη δική μας αφίσα.



1) Η καφέ αρκούδα και τα χρώματα:

- Να ενισχυθεί ο προφορικός λόγος,
- Να μάθουν τα χρώματα,
- Να έρθουν σε επαφή με τη γραφή,
- Να συνεργαστούν,
- Να βελτιώσουν τη λεπτή κινητικότητα.

Το βιβλίο με τίτλο “Brown Bear, Brown Bear, What Do You See”? του Bill Martin Jr/ Eric Carle μαθαίνει στα παιδιά τα χρώματα.



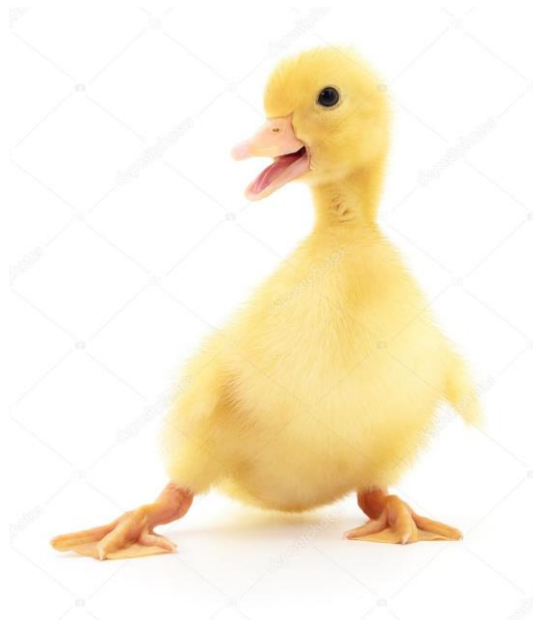
Ενώ το βιβλίο αναφέρει κάθε φορά ποιο ζώο είδε, εμείς κάναμε μια παραλλαγή, ώστε η αρκούδα να απαντά κάθε φορά για το ποιο ζώο είδε εκείνη.

Καφέ αρκούδα, καφέ αρκούδα, πες μας τι είδες;

Είδα ένα κόκκινο πουλί:



Καφέ αρκούδα, καφέ αρκούδα, πες μας τι είδες;  
Είδα ένα κίτρινο παπάκι:



Καφέ αρκούδα, καφέ αρκούδα, πες μας τι είδες;  
Είδα ένα γαλάζιο άλογο:



Καφέ αρκούδα, καφέ αρκούδα, πες μας τι είδες;  
Είδα ένα πράσινο βατραχάκι:



Καφέ αρκούδα, καφέ αρκούδα, πες μας τι είδες;  
Είδα μία μωβ γάτα:



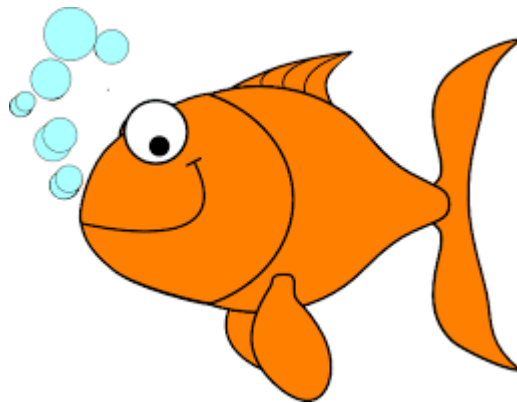
Καφέ αρκούδα, καφέ αρκούδα. πες μας τι είδες;  
Είδα έναν άσπρο σκύλο:



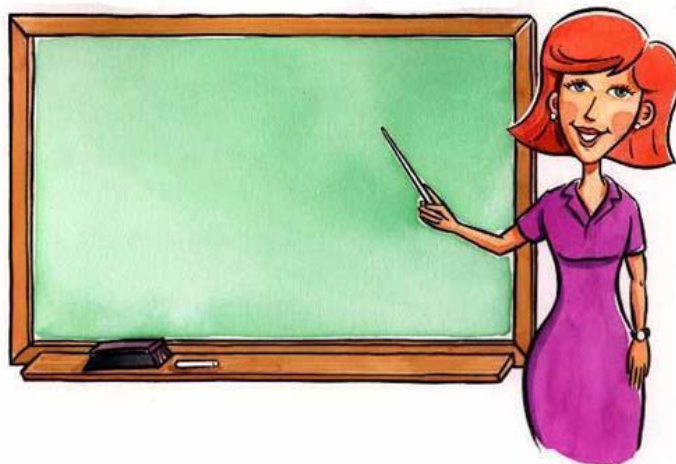
Καφέ αρκούδα, καφέ αρκούδα, πες μας τι είδες;  
Είδα ένα μαύρο πρόβατο:



Καφέ αρκούδα, καφέ αρκούδα, πες μας τι είδες;  
Είδα ένα χρυσόγαρο:



Δασκάλα, δασκάλα, πες μας τι είδες;



Είδα παιδιά να με κοιτάζουν :



Παιδιά, τι είδατε;

Είδαμε ένα κόκκινο πουλί,  
ένα κίτρινο παπάκι,  
ένα γαλάζιο άλογο,  
ένα πράσινο βατραχάκι,  
μία μωβ γάτα,  
έναν άσπρο σκύλο,  
ένα μαύρο πρόβατο,  
ένα χρυσόψαρο.

Στην συνέχεια με τη βοήθεια του βιβλίου μάθαμε τα χρώματα. Γράψαμε την ιστορία της καφέ αρκούδας με διαφορετική πλοκή και τέλος. Εμπλουτίσαμε την ιστορία, δώσαμε όνομα δικό μας στην καφέ αρκούδα και προσθέσαμε ήρωες. Στο τέλος, φτιάξαμε το δικό μας παραμύθι. Το γράψαμε σε χαρτί, τα παιδιά επιμελήθηκαν την εικονογράφηση του παραμυθιού και ζωγράρισαν τους ήρωες. Ακόμη, ακούσαμε το τραγουδάκι στα αγγλικά και επιχειρήσαμε να μάθουμε ορισμένες λέξεις από αυτό. Τα παιδιά ενθουσιάστηκαν και η όλη διαδικασία έγινε με κέφι. Με αυτή τη δραστηριότητα επιδιώκεται η ενίσχυση της γραφής και του προφορικού λόγου των παιδιών, όπως και η συνεργασία και η βελτίωση της λεπτής κινητικότητας, καθώς τα παιδιά, με τη βοήθεια του παραμυθιού, μαθαίνουν τα χρώματα.

Η παραλλαγή της ιστορίας της καφέ αρκούδας:

«Η ιστορία της Μάγιας».

Μια φορά και έναν καιρό ήταν μια καφέ αρκούδα που την έλεγαν Μάγια. Η Μάγια ζούσε σε ένα δεντρόσπιτο μακριά στο δάσος κοντά στο ποτάμι. Δεν ζούσε όμως μόνη. Ζούσε παρέα με την Κλειώ την αλεπού και τον Μίμη τον βάτραχο. Ήταν μια όμορφη παρέα και γελούσαν πολύ. Ξαφνικά εκεί που όλα ήταν ήρεμα, εμφανίζεται ένας κακός λύκος που τον έλεγαν Ξοξό. Ήταν κατάμαυρος με λευκή μουσούδα και του άρεσε να κυνηγά και να τρομάζει τα υπόλοιπα ζώα του δάσους. Όπου και να πήγαινε δημιουργούσε πανικό, φόβο και απελπισία. Όλα τα ζώακια τον φοβούνταν. Τη μέρα εκείνη, μπαίνει κρυφά στο δεντρόσπιτο της Μάγιας και αναστατώνει όλα τα πράγματά της. Μερικά τα κλέβει και μερικά τα πετάει κάτω στο χώμα. Της έκλεψε το γαλάζιο αγαπημένο της κασκόλ για τον χειμώνα, την κόκκινη σκούπα της και την κίτρινη πιτζάμα της. Όταν επιστρέφει η καφέ αρκούδα από την απογευματινή της βόλτα στο δάσος, αντικρίζει ένα θέαμα πολύ κακό. Όλο το σπίτι της ήταν άνω κάτω. Παρατηρεί πως κάποια αντικείμενα της έλειπαν.

-Μα τι συμβαίνει εδώ; Αναρωτιέται.

-Ποιος μπήκε στο σπίτι μου και το έκανε έτσι;

Τότε εμφανίζονται οι φίλοι της και παρατηρούν κάτι πατημασιές του λύκου από λάσπη.

-Μάγια, δεξ! Λέει ο Μίμης ο βάτραχος. Πατημασιές στο πάτωμα από τον κακό λύκο.

-Ναι, τις βλέπω και εγώ! Απαντά η Κλειώ η αλεπού.

-Μα ποιος άλλος θα μπορούσε να είναι;, λέει η αρκούδα. Μόνο ο κακός λύκος μας βάζει συνεχώς σε μπελάδες. Πρέπει να τρέξουμε να τον προλάβουμε. Να πάμε από την σπηλιά του. Έχει τα πράγματα μου, δεν γίνεται να μου τα κλέψει.

-Πάμε στη σπηλιά, λένε οι φίλοι της.

Τρέχουν και οι τρεις τους έξω από τη σπηλιά του κακού λύκου και βλέπουν φρέσκιες πατημασιές. Ο λύκος είχε μπει να αφήσει τα πράγμα που έκλεψε και έφυγε για να συνεχίσει αλλού τις κακές του πράξεις. Βρίσκουν τότε την ευκαιρία οι τρεις φίλοι για να πάρουν τα πράγματα που ανήκουν στην καφέ αρκούδα. Πρώτος μπαίνει ο βάτραχος, μετά η αλεπού και στο τέλος η αρκούδα. Η σπηλιά του είναι πολύ ακατάστατη. Η Μάγια βλέπει κάτω από τον καναπέ το κασκόλ, τη σκούπα και την πιτζάμα της.

-Παιδιά, να τα! Τα βρήκα! Πάμε γρήγορα!

Τρέχουν και οι τρεις να βγουν από τη σπηλιά του κακού λύκου πριν προλάβει να γυρίσει και τους πιάσει.

Φτάνουν στο σπίτι της Μάγιας. Στήνουν ένα μεγάλο γλέντι. Οι τρεις φίλοι τα είχαν καταφέρει. Το καλό νικά πάντα. Και έτσι έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα!



## 2)Γίνε κι εσύ συγγραφέας:

Στόχοι ως προς τη γλωσσική ανάπτυξη:

- Να αναπτύξουν την ικανότητα να αφηγούνται,
- Να συζητούν και να επιχειρηματολογούν,
- Να βελτιώσουν και να εμπλουτίσουν τον προφορικό τους λόγο,
- Να αποκτήσουν φωνολογική επίγνωση,
- Να αναγνωρίσουν τον τίτλο, τον συγγραφέα,
- Να γράφουν όπως μπορούν.

Τα παιδιά σε αυτή την δραστηριότητα, αφού έρχονται σε επαφή με το παραμύθι, προσπαθούν να γίνουν και εκείνα συγγραφείς και να δημιουργήσουν το δικό τους.

Παραμύθι: «Το ουράνιο τόξο της Μανταλένας».

Τοποθετώ εικόνες ως βοηθητικό ερέθισμα.

Κάνω ερωτήσεις για την κατανόηση της δομής της ιστορίας και της αφήγησης:

- ❖ Για ποιον μιλάει η ιστορία;
- ❖ Πού βρισκόταν;
- ❖ Σε ποιο μέρος;
- ❖ Πότε;
- ❖ Τι ήθελε να κάνει ο ήρωας;
- ❖ Τι έπαθε;
- ❖ Πώς ένιωσε;

Καθόμαστε με τα παιδιά στην παρεούλα και συζητάμε το παραμύθι. Εκφράζουν απορίες, γνώμες, τι άρεσε στο καθένα και τι όχι. Ακόμη, τι θα μπορούσε να αλλάξει ώστε να λειτουργήσει διαφορετικά το παραμύθι. Πιάνουμε έναν - έναν τους ήρωες, τους σχολιάζουμε για τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, του ντυσίματος αλλά και για το λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν. Στη συνέχεια ζητώ από τα παιδιά να γράψουμε την ιστορία με βάση τα χαρακτηριστικά που θα ήθελαν να έχουν οι ήρωες και να δώσουν μια διαφορετική εξέλιξη στο παραμύθι. Ένα διαφορετικό τέλος, ακόμα και τίτλο. Να γίνουν αυτοί οι συγγραφείς και να κρατήσουν, σε συνεννόηση μεταξύ τους, μόνο τα στοιχεία που αυτά επιθυμούν να συμπεριλάβουν στο νέο τους παραμύθι.

## «Το χρώμα στη ζωή μας».

Μια φορά και έναν καιρό ήταν ένα κοριτσάκι που το έλεγαν Μανταλένα και της άρεσαν τα χρώματα. Ήταν πάντα γεμάτη χαρά. Έτσι, αποφάσισε μια κρύα μέρα του χειμώνα να φτιάξει κάτι για να το κάνει δώρο στη θεία της. Ήταν πολύ καλή στο να φτιάχνει πλεκτά ρούχα όλων των ειδών. Αποφάσισε λοιπόν να φτιάξει μια μακριά φούστα μάλλινη. Η μισή θα ήταν κόκκινη και η άλλη μισή φούξια. Η θεία της όμως ήξερε πόσο καλή ήταν σε αυτή την τέχνη και την ζήλευε πολύ. Τη μέρα που η Μανταλένα ξεκίνησε να πλέκει, πέρασε από το σπίτι της η θεία της. Βλέπει τη φούστα πλεγμένη ως ένα σημείο και καταλαβαίνει πως προορίζεται για κάποιο δώρο. Τότε αποφασίζει να την χαλάσει, χωρίς να το καταλάβει το κοριτσάκι. Της ζητάει να της αγοράσει λίγα μακαρόνια για να μαγειρέψει το μεσημέρι και αυτή θα την περιμένει στο σπίτι δίπλα στο τζάκι. Έτσι κι έγινε. Όσπου να γυρίσει η Μανταλένα στο σπίτι, η θεία της είχε καταστρέψει το κομμάτι της φούστας που εκείνη με τόσο κόπο ξεκίνησε να πλέκει.

-Μα η φούστα χάλασε! Πως συνέβη αυτό θεία; Μόνο εσύ ήσουν εδώ όσο έλειπα! Την χάλασες!

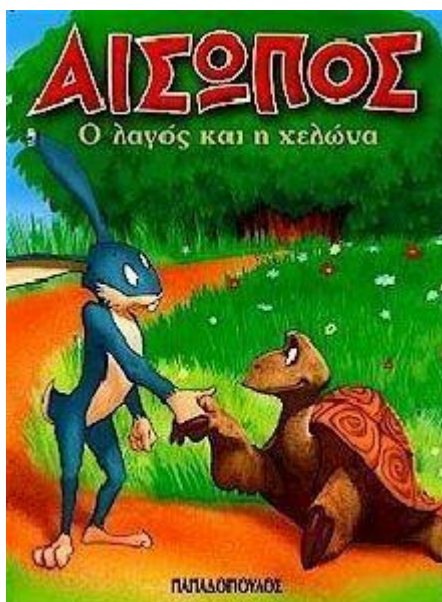
-Άσε με Μανταλένα. Εγώ δεν έκανα τίποτα. Άσε με ήσυχη.

Η θεία της χτυπά την πόρτα δυνατά και φεύγει από το σπίτι. Τότε η Μανταλένα αρχίζει τα κλάματα για όσα συνέβησαν και αναρωτιέται γιατί να χάλασε τη φούστα η θεία της. Κάθεται δίπλα στο τζάκι και ψιθυρίζει: -μακάρι να είχα μια βοήθεια μαγική, να έκανα τον κόσμο καλύτερο γεμάτο χρώμα και η φούστα μου να φτιαχνόταν στη στιγμή. Τότε ξαφνικά εμφανίζεται μια καλή νεράιδα με ένα μαγικό πολύχρωμο ραβδάκι. -Είμαι εδώ για σένα μικρούλα και θα κάνω όλα όσα ψιθύρισες, της είπε. Ακουμπάει με το ραβδάκι της τη διαλυμένη πλεκτή φούστα και σε μια στιγμή γίνεται μακριά και χρωματιστή. Με τα χρώματα που είχε φανταστεί. Κόκκινο και φούξια. Στη συνέχεια, παίρνει την Μανταλένα από το χέρι και βγαίνουν έξω στην πόλη. Δίνουν χρώμα σε κάθε μουντή, σκοτεινή και αδιάφορη γωνιά της. Για το τέλος, η νεράιδα έχει κρατήσει μια μαγική σκόνη που θα πασπαλίσει ολόκληρη την πόλη και θα εξαφανιστεί η ζήλια, η κακία και τα κακά συναισθήματα. Η ζωή τους θα πάρει χρώμα. Η ψυχή τους θα φωτίσει ξανά και όλοι θα ζουν πια αγαπημένοι.

### 3) Ποιο είναι το τέλος της ιστορίας:

- Να αναγνωρίσουν τον τίτλο του παραμυθιού,
- Να έρθουν σε επαφή με τη γραφή,
- Να συζητήσουν και να συνεργαστούν,
- Να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους,
- Να επιχειρηματολογούν.

Διαβάσαμε το παραμύθι «ο λαγός και η χελώνα» του Αισώπου και δημιουργήσαμε το δικό μας τέλος.



Τα παιδιά με τη φαντασία τους κατασκεύασαν ένα διαφορετικό τέλος για το γνωστό αυτό παραμύθι. Μαθαίνοντας τις αξίες που αυτό προσδίδει, με τη βοήθειά μου, το κάθε παιδί καταθέτει τις ιδέες του, τις οποίες καταγράφω σε ένα χαρτί. Στο τέλος, όλοι μαζί συνθέτουμε τα γεγονότα και δημιουργούμε ένα διαφορετικό τέλος της ιστορίας, βγαλμένο από τις εμπειρίες και τις μοναδικές ιδέες των παιδιών.

«ο λαγός τρέχει και η χελώνα πάει αργά. Ο λαγός πάει το μεσημέρι στη 1 στο σπίτι του και αργότερα πάει και η χελώνα να παίξουνε. Δεν της ανοίγει την πόρτα γιατί κοιμάται. Εκείνη χτυπά πιο δυνατά. Ο λαγός ξυπνά και της λέει πως έχει ζέστη και θέλει να πάει για μπάνιο στη θάλασσα. Η χελώνα δεν θέλει και αποφασίζει να επιστρέψει στο σπίτι της. Θα δει εκεί μια ωραία ταινία. Ο λαγός επιστρέφει από το μπάνιο και της προτείνει να δει τον Μπομπ Σφουγγαράκι. Θα φάνε μαζί ποπ-κορν. Η χελώνα θα πει και λίγο τσάι. Έφτασε πια νύχτα. Θα κλείσουν την τηλεόραση και θα πάνε βόλτα στην παραλία. Έχει ωραία βραδιά και δεν έχει καθόλου κρύο».

#### 4)Τραγουδάμε τα ποιήματα:

- Να μάθουν νέες λέξεις,
- Να συνεργαστούν μεταξύ τους,
- Να γράψουν τις δικές τους ιδέες (όπως μπορούν),
- Να ζητήσουν από τη δασκάλα να γράψει τις ιδέες τους,
- Να συνθέσουν προτάσεις και λέξεις.

«Γειά σου Κύριε Μενεξέ», του Οδυσσέα Ελύτη

**Δύο συ και τρία γω**

**πράσινο πεντόβολο  
μπαίνω μέσα στον μπαξέ  
γεια σου κύριε μενεξέ.**

**Σιντριβάνι και νερό  
και χαμένο μου όνειρο (2)**

**Χοπ αν κάνω δεξιά  
πέφτω πάνω στη ροδιά.  
Χοπ αν κάνω αριστερά  
πάνω στη βατομουριά.**

**Το ‘να χέρι μου κρατεί  
μέλισσα θεόρατη  
τ’ άλλο στον αέρα πιάνει  
πεταλούδα που δαγκάνει**

Τα παιδιά άκουσαν το τραγούδι. Το τραγουδήσαμε όλοι μαζί. Στην συνέχεια, συζητάμε ποιος είναι ο μενεξές και τους δείχνω μια εικόνα με το συγκεκριμένο λουλούδι.



Τα παιδιά διηγούνται το κάθε ένα ξεχωριστά τις δικές τους εμπειρίες σχετικά με λουλούδια και το καθένα εντοπίζει αγαπημένες λέξεις από το ποίημα και προσπαθούμε όλοι μαζί να ανακατασκευάσουμε το πρωτότυπο ποίημα του Ελύτη με ένα δικό μας μοναδικό ποίημα.

Οι λέξεις που επέλεξαν είναι: μπαξέ, μενεξέ, σιντριβάνι, όνειρο, ροδιά, βατομουριά, μέλισσα, πεταλούδα.

Ποίημα:

Στο **όνειρο** μου είδα χθες  
Μια **πεταλούδα** στον **μπαξέ**,  
Μύριζε τον όμορφο **μενεξέ**,  
Που βρίσκεται δίπλα σε μια **ροδιά**,  
Τρέχω να την προλάβω και την βλέπω  
Πάνω στην **βατομουριά** παρέα με την  
Φίλη της τη **μέλισσα** να τραγουδούν  
Για το **σιντριβάνι** του παππού.

## 5) Η Φωτιά:

- Να έρθουν σε επαφή με τον λόγο, τις λέξεις,
- Να συγκρίνουν λέξεις,
- Να μάθουν την έννοια της ομοιοκαταληξίας,
- Να ανακαλύψουν φράσεις της καθημερινότητας και να τις εντάξουν στις προτάσεις τους,
- Να ανταλλάξουν ιδέες.

Διαβάζουμε το ομώνυμο ποίημα του Γ. Κρόκου και μαθαίνουμε λίγα στοιχεία για τη ζωή του. Στη συνέχεια, επεξεργαζόμαστε και συζητάμε το ποίημα. Κάθε ένα παιδί αναφέρει τα συναισθήματα που του προξενήθηκαν, τις σκέψεις, ποια σημεία του άρεσαν και ποια όχι. Τα παιδιά ζωγραφίζουν αυτό που τους έκανε μεγαλύτερη εντύπωση με τον δικό τους μοναδικό τρόπο. Σχολιάζουμε και εκφράζουμε τη γνώμη μας για αυτά που μας έκαναν εντύπωση. Ακόμη, έπειτα από συνεννόηση στην παρεούλα προσπαθούμε να γράψουμε το δικό μας μοναδικό ποίημα, το οποίο στο τέλος ντύσαμε με μια διαφορετική μουσική. Επιλέξαμε το τραγούδι «η γιαγιά μας η καλή».

«Η φωτιά στο τζάκι»

Έστησε η φωτιά χορό,  
Παίζει θεατράκι,  
κι έκανε σκηνούλα της  
το δικό μας τζάκι

Παραμύθι γίνεται,  
Κοκκινοσκουφίτσα.  
Παπαρούνα φαίνεται  
κάθε της φλογίτσα.

Γιώργης Κρόκος

Η φωτιά είναι καλή,  
Χορεύει γρήγορα πολύ,  
Τα παιδάκια τη χαζεύουν,  
Και γι' αυτήν κουτσομπολεύουν,  
Θέλει όμως προσοχή,  
Γιατί η φωτιά μπορεί να βγει,  
Έξω από τα όρια της,  
και να μεγαλώσει η λαλιά της.

## 6) Η Χαρά της ζωής:

- Να αναγνωρίσουν τα χρώματα,
- Να αναγνωρίσουν τα σχήματα,
- Να φανταστούν έναν διαφορετικό τίτλο,
- Να καταγράψουν τις ιδέες τους,
- Να συνεργαστούν για τον τίτλο.

Πίνακας του Ρομπέρ Ντελονέ (1885-1941) Τίτλος: «Χαρά της ζωής»



Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα, πήραμε την αφορμή από τον πίνακα του Ρομπέρ Ντελονέ που ονομάζεται «Η χαρά της ζωής». Έτσι, είχαμε την ευκαιρία να προσεγγίσουμε τον κύκλο στα μαθηματικά. Τα παιδιά παρατήρησαν προσεκτικά τον πίνακα και στη συνέχεια τον σχολίασαμε με τις ακόλουθες ερωτήσεις:

Τι σας εντυπωσιάζει στον πίνακα;

Τι σας αρέσει και τι όχι;

Στον πίνακα υπάρχουν κάποια σχήματα. Τα αναγνωρίζετε;

Ποια χρώματα χρησιμοποιεί ο ζωγράφος;

Εμείς ποιον τίτλο θα δίνουμε; Σε αυτή την περίπτωση, τα παιδιά έδωσαν τις δικές τους ιδέες τις οποίες αποτυπώσαμε στο χαρτί, συζητήσαμε τις απόψεις τους και δώσαμε έναν δικό μας μοναδικό τίτλο στον πίνακα.

Ο καινούργιος τίτλος του πίνακα είναι «Το ουράνιο τόξο». Οι προτάσεις των παιδιών που καταγράφηκαν για τον νέο τίτλο είναι: Οι κύκλοι, ο κόκκινος κύκλος, πολύ κόκκινο, μ' αρέσει το κίτρινο, ο μπλε κύκλος, δύο μικρά μάτια, κύκλοι σαν μάτια, το άσπρο τετράγωνο, ριγέ κύκλοι.





## Z2.Υλικά έρευνας:

### **1)Η καφέ αρκούδα και τα χρώματα:**

Χαρτί, μουσική, παραμύθι, υπολογιστής, μολύβι,

### **2)Γίνε κι εσύ συγγραφέας:**

Παραμύθι, εικόνες, χαρτί A4, μολύβι, υπολογιστής

### **3)Ποιο είναι το τέλος της ιστορίας:**

Παραμύθι, χαρτί, μολύβι, υπολογιστής

### **4)Τραγουδάμε τα ποιήματα:**

Μουσική, χαρτί, μολύβι, υπολογιστής

### **5)Η Φωτιά:**

Ποίημα, χαρτί, υπολογιστής, ψαλίδι, μουσική

### **6)Η Χαρά της ζωής:**

Εικόνα από τον πίνακα ζωγραφικής, χαρτί, μολύβι, μαρκαδόροι,

### **7)Φτιάχνουμε την δική μας αφίσα:**

Βιβλίο, χαρτί, ψαλίδι, μολύβι, μαρκαδόροι,

## Η. Συμπερασματικές παρατηρήσεις-αποτελέσματα

Τα τελευταία χρόνια, το επιστημονικό πεδίο της Δημιουργικής Γραφής έχει κάνει αισθητή την παρουσία του στον ελλαδικό χώρο και στην Κύπρο, κατακτώντας την επιστημονική και εκπαιδευτική κοινότητα, καθώς ολοένα και περισσότεροι ερευνητές και εκπαιδευτικοί ασπάζονται τη λογική του και επιχειρούν την εφαρμογή των τεχνικών της Δημιουργικής Γραφής στην προσέγγιση των λογοτεχνικών έργων.

Η Δημιουργική Γραφή ενσωματώνεται δυναμικά στην Προσχολική και στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, όπου γίνεται χρήση κάποιων ειδικά διαμορφωμένων δραστηριοτήτων για παιδιά, φέρνοντάς τα σε μια πρώτη για αυτά επαφή, με ποιήματα, ιστορίες και παραμύθια που μπορούν στη συνέχεια να τα δραματοποιήσουν, μοιράζοντας μεταξύ τους ρόλους και αλληλοεπιδρώντας το ένα παιδί με το άλλο.

Η παρούσα εργασία αναφέρεται και στον δημιουργικό εκπαιδευτικό, δηλαδή στις προσπάθειες που κάνει καθημερινά για να μυήσει τους μαθητές του στη λογοτεχνία μέσα από τεχνικές γραφής (αναδιήγησης, κατευθυνόμενης ή ελεύθερης γραφής) της Δημιουργικής Γραφής. Αναζητά τρόπους, δραστηριότητες, μέσα και βιβλία ελκυστικά με εικόνες που να κρατούν σε εγρήγορση τους μαθητές για έκφραση και επικοινωνία μεταξύ τους αλλά και με τους γύρω τους. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι πολύ σημαντικός. Είναι εκείνος που καθοδηγεί τα παιδιά, τα ενθαρρύνει και τα συντονίζει. Σέβεται το έργο τους και την προσπάθειά τους. Δεν τους επικρίνει και δεν κατακρίνει το λάθος. Για τον εκπαιδευτικό δεν υπάρχει σωστή και λάθος απάντηση. Και δεν διαχωρίζει έτσι τους μαθητές σε καλούς και αδύναμους. Είναι αυτός που τους βοηθά να διευρύνουν τους ορίζοντές τους, να εκφραστούν ελεύθερα και να ανακαλύψουν τι είναι αυτό που τους κάνει πραγματικά χαρούμενους.

Να σημειώσουμε πως μέχρι και τη διεξαγωγή της διπλωματικής αυτής εργασίας διαπιστώνεται η ύπαρξη ενός ποσοστού εκπαιδευτικών και επιστημόνων που πρεσβεύουν ότι η τέχνη της συγγραφής δεν μπορεί να διδαχθεί στα σχολεία και στα εργαστήρια, αλλά αφορά στο έμφυτο ταλέντο κάθε ατόμου.

Σημαντικό τμήμα της εργασίας αποτελεί ο προφορικός λόγος των παιδιών, ο οποίος σε αυτή την ηλικία είναι ένα εργαλείο που ο εκπαιδευτικός βοηθά ώστε να τους δώσει τα κατάλληλα ερεθίσματα για γνώση. Το δεύτερο μισό της εργασίας αποτελεί το δημιουργικό μέρος της, με τις προτεινόμενες δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής σε παιδιά νηπιακής ηλικίας, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο Νηπιαγωγείο Αγίας Άννας στη Βόρεια Εύβοια. Με εννέα παιδιά (πέντε νηπιακής ηλικίας και τέσσερα προνηπιακής ηλικίας). Είναι ένα ερευνητικό κομμάτι όπου, με συγκεκριμένες δραστηριότητες που εφαρμόζονται σε παιδιά, η συγγραφέας καταλήγει σε αποτελέσματα και συμπεράσματα, αναλύεται η μέθοδος που ακολούθησε, καθώς και το υλικό που χρησιμοποιήθηκε.

1) Η καφέ αρκούδα και τα χρώματα: Η συνεργασία με τα παιδιά εξελίχθηκε πολύ καλά. Όλα τα παιδιά ήταν πρόθυμα και ήσυχα. Τα πέντε παιδιά ήταν νήπια και τα τέσσερα προ-νήπια. Είχαν ενδιαφέρον και όρεξη για μάθηση. Δεν μάλωναν μεταξύ τους και υπήρχε ομαδοσυνεργατικό κλίμα. Σχεδόν όλα τα παιδιά είχαν όρια τα οποία είτε τους τα είχαν θέσει οι γονείς από το σπίτι, είτε η νηπιαγωγός της τάξης. Χάρηκαν την δραστηριότητα, την απόλαυσαν και έμαθαν μέσα από αυτή. Ήρθαν σε επαφή πρώτη φορά με μια άλλη γλώσσα, την αγγλική, τραγούδησαν το τραγούδι σε αυτήν, έγραψαν λέξεις και μίλησαν λίγο στα αγγλικά το ρεφρέν του τραγουδιού.

2) Γίνει κι εσύ συγγραφέας: τα παιδιά, αφού συζητήσαμε το παραμύθι, το καθένα κράτησε μια λέξη-κλειδί από αυτό που του άρεσε και φτιάξαμε από την αρχή ένα νέο παραμύθι με παρόμοιες λέξεις από αυτές που του διάβασα. Παρατήρησα πως η συγκεκριμένη δραστηριότητα τους άρεσε πολύ. Ακόμη και τα προ-νήπια έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον χωρίς να βαριούνται ή να θέλουν να αποχωρήσουν. Όλη η διαδικασία κύλησε ομαλά, συνεργατικά και ήρεμα.

3) Ποιο είναι το τέλος της ιστορίας; Το κείμενο που δημιουργήσαμε είναι πλασμένο με τη φαντασία και τη δημιουργικότητα των παιδιών. Το κάθε παιδί εξέφραζε την άποψή του. Ανέφερε τα σημεία του παραμυθιού που του άρεσαν και πώς αυτά μπορούσαν να εξελιχθούν σε ένα διαφορετικό τέλος στο παραμύθι.

4) Τραγουδάμε τα ποιήματα: τα παιδιά ενθουσιάστηκαν με την όλη διαδικασία. Το ενδιαφέρον τους ήταν αρκετά μεγάλο. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι έρχονταν πρώτη φορά σε επαφή με την ποίηση και ιδιαίτερα με το να φτιάξουν ένα δικό τους ποίημα. Όλα τα παιδιά συνεργάστηκαν μεταξύ τους και κατασκευάσαμε το πρώτο μας ποίημα.

5) «Η Φωτιά»: δημιουργήσαμε το δικό μας ποίημα και τα παιδιά συνεργάστηκαν μεταξύ τους για το ποιες ιδέες ταιριάζουν περισσότερο και τι είναι καλύτερο να κάνουμε. Μόνο ένα παιδάκι που ήταν προνήπιο έδειξε λίγο να αποπροσανατολίζεται ίσως επειδή κουράστηκε ή μπορεί να βαρέθηκε. Ωστόσο, δεν ενόχλησε καθόλου στη δραστηριότητα και περίμενε μέχρι να τελειώσουμε. Δεν συμμετείχε καθόλου και του έδωσα να ζωγραφίσει ό,τι εκείνο επιθυμούσε.

6) Η Χαρά της Ζωής: από τα εννέα παιδιά τα τέσσερα που είναι προνήπια έδειξαν να δυσκολεύονται ως προς τα γράμματα και τη γραφή. Δεν ήταν αρκετά εξοικειωμένα. Ωστόσο, ήθελαν να συνεργαστούν και να μάθουν πώς γράφεται ο τίτλος. Τις ημέρες αυτές που διεξάγεται η έρευνα της διπλωματικής μου εργασίας τα προνήπια ήρθαν για πρώτη φορά αντιμέτωπα με το πώς συνθέτουμε μια λέξη και ένα κείμενο. Το ενδιαφέρον τους ήταν μεγάλο και η όρεξή τους για μάθημα επίσης.

7) Φτιάχνουμε τη δική μας αφίσα: και τα εννέα παιδιά συνεργάστηκαν αρμονικά μεταξύ τους. Σχεδιάσαμε την αφίσα, τα παιδιά έγραψαν τις φράσεις και στο τέλος τη ζωγράρισαν και την κολλήσαμε στον τοίχο.

Οι δραστηριότητες έγιναν σε παιδιά νηπιακής ηλικίας στο χωριό Αγία Άννα Ευβοίας. Ο συνολικός αριθμός των παιδιών ήταν εννέα. Από αυτά τα πέντε παιδιά ήταν νηπιακής ηλικίας (η Αθανασία, η Ελένη, ο Βασίλης, η Μαριλένα, ο Φίλιππος). Τα υπόλοιπα τέσσερα παιδιά ήταν προνήπια (η Ελευθερία, ο Γιώργος, η Παναγιώτα, η Αριάδνη).

1) Η Καφέ αρκούδα και τα χρώματα: τα παιδιά ανταποκρίθηκαν με μεγάλο ενδιαφέρον στο παραμύθι και στο τραγούδι Brown Bear. Μπορεί το παραμύθι να ήταν στα αγγλικά όμως τους το μετέφραξα και το εξηγούσα αναλυτικά. Και τα 9 παιδάκια έδειξαν θετικές εντυπώσεις στην πρώτη επαφή τους με την αγγλική γλώσσα. Στη συνέχεια, σχολίασαμε το παραμύθι και μου ανέφερε ένα-ένα παιδί ποιο σημείο τους άρεσε περισσότερο. Έπειτα, δώσαμε το δικό μας τέλος στο παραμύθι με την καφέ αρκούδα. Μάθαμε τα χρώματα και είδαμε στον υπολογιστή διαφορετικές εκδοχές της ιστορίας. Τα παιδιά συνθέτουν το δικό τους τέλος στο παραμύθι της καφέ αρκούδας.

Η παραλλαγή της ιστορίας της καφέ αρκούδας:

«Η ιστορία της Μάγιας».

Μια φορά και έναν καιρό, ήταν μια καφέ αρκούδα που την έλεγαν Μάγια. Η Μάγια ζούσε σε ένα δεντρόσπιτο, μακριά στο δάσος, κοντά στο ποτάμι. Δεν ζούσε όμως μόνη. Ζούσε παρέα με την Κλειώ την αλεπού και τον Μίμη τον βάτραχο. Ήταν μια όμορφη παρέα και γελούσαν πολύ. Ξαφνικά εκεί που όλα ήταν ήρεμα, εμφανίζεται ένας κακός λύκος που τον έλεγαν Ξοξό. Ήταν κατάμαυρος, με λευκή μουσούδα και του άρεσε να κυνηγά και να τρομάζει τα υπόλοιπα ζώα του δάσους. Όπου και να πήγαινε δημιουργούσε πανικό, φόβο και απελπισία. Όλα τα ζώακια τον φοβούνταν. Τη μέρα εκείνη, μπαίνει κρυφά στο δεντρόσπιτο της Μάγιας και αναστατώνει όλα τα πράγματά της. Μερικά τα κλέβει και μερικά τα πετάει κάτω στο χώμα. Της έκλεψε το γαλάζιο αγαπημένο της κασκόλ για τον χειμώνα, την κόκκινη σκούπα της και την κίτρινη πιτζάμα της. Όταν επιστρέφει η καφέ αρκούδα από την απογευματινή της βόλτα στο δάσος, αντικρίζει ένα θέαμα πολύ κακό. Όλο το σπίτι της ήταν άνω κάτω. Παρατηρεί πως κάποια αντικείμενα της έλειπαν.

-Μα τι συμβαίνει εδώ; Αναρωτιέται.

-Ποιος μπήκε στο σπίτι μου και το έκανε έτσι;

Τότε εμφανίζονται οι φίλοι της και παρατηρούν κάτι πατημασιές του λύκου από λάσπη.

-Μάγια, δεξ! Λέει ο Μίμης ο βάτραχος. Πατημασιές στο πάτωμα από τον κακό λύκο.

-Ναι, τις βλέπω και εγώ! Απαντά η Κλειώ η αλεπού.

-Μα ποιος άλλος θα μπορούσε να είναι, λέει η αρκούδα. Μόνο ο κακός λύκος μας βάζει συνεχώς σε μπελάδες. Πρέπει να τρέξουμε να τον προλάβουμε. Να πάμε από την σπηλιά του. Έχει τα πράγματά μου, δεν γίνεται να μου τα κλέψει.

-Πάμε στη σπηλιά, λένε οι φίλοι της.

Τρέχουν και οι τρεις τους έξω από τη σπηλιά του κακού λύκου και βλέπουν φρέσκιες πατημασιές. Ο λύκος είχε μπει να αφήσει τα πράγματα που έκλεψε και έφυγε για να συνεχίσει αλλού τις κακές του πράξεις. Βρίσκουν τότε την ευκαιρία οι τρεις φίλοι για να πάρουν τα πράγματα που ανήκουν στην καφέ αρκούδα. Πρώτος μπαίνει ο βάτραχος, μετά η αλεπού και στο τέλος η αρκούδα. Η σπηλιά του είναι πολύ ακατάστατη. Η Μάγια βλέπει κάτω από τον καναπέ το κασκόλ, τη σκούπα και την πιτζάμα της.

-Παιδιά, να τα! Τα βρήκα! Πάμε γρήγορα!

Τρέχουν και οι τρεις να βγουν από τη σπηλιά του κακού λύκου πριν προλάβει να γυρίσει και τους πιάσει.

Φτάνουν στο σπίτι της Μάγιας. Στήνουν ένα μεγάλο γλέντι. Οι τρεις φίλοι τα είχαν καταφέρει. Το καλό νικά πάντα. Και έτσι έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα!

2)Γίνε κι εσύ συγγραφέας: και στη δεύτερη δραστηριότητα τα παιδιά έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον. Τους διάβασα το παραμύθι «το ουράνιο τόξο της Μανταλένας». Αφού άκουσαν το παραμύθι, το σχολιάσαμε όλοι μαζί. Στη συνέχεια, τους έκανα κάποιες ερωτήσεις στις οποίες ανταποκρίθηκαν θετικά και το αποτέλεσμα ήταν ενθαρρυντικό καθώς έδειξαν πως αντιλήφθηκαν πλήρως το περιεχόμενο και το νόημα του παραμυθιού.

«Το χρώμα στη ζωή μας».

Μια φορά και έναν καιρό ήταν ένα κοριτσάκι που το έλεγαν Μανταλένα και της άρεσαν τα χρώματα. Ήταν πάντα γεμάτη χαρά. Έτσι, αποφάσισε μια κρύα μέρα του χειμώνα να φτιάξει κάτι για να το κάνει δώρο στη θεία της. Ήταν πολύ καλή στο να φτιάχνει πλεκτά ρούχα όλων των ειδών. Αποφάσισε λοιπόν να φτιάξει μια μακριά φούστα μάλλινη. Η μισή θα ήταν κόκκινη και η άλλη μισή φούζια. Η θεία της όμως ήξερε πόσο καλή ήταν σε αυτή την τέχνη και την ζήλευε πολύ. Τη μέρα που η Μανταλένα ξεκίνησε να πλέκει, πέρασε από το σπίτι της η θεία της. Βλέπει τη φούστα πλεγμένη ως ένα σημείο και καταλαβαίνει πως προορίζεται για κάποιο δώρο. Τότε αποφασίζει να την χαλάσει, χωρίς να το καταλάβει το κοριτσάκι. Της ζητάει να της αγοράσει λίγα μακαρόνια για να μαγειρέψει το μεσημέρι και αυτή θα την περιμένει στο σπίτι δίπλα στο τζάκι. Έτσι κι έγινε. Όσπου να γυρίσει η Μανταλένα στο σπίτι, η θεία της είχε καταστρέψει το κομμάτι της φούστας που εκείνη με τόσο κόπο ξεκίνησε να πλέκει.

-Μα η φούστα χάλασε! Πως συνέβη αυτό θεία; Μόνο εσύ ήσουν εδώ όσο έλειπα! Την χάλασες!

-Άσε με Μανταλένα. Εγώ δεν έκανα τίποτα. Άσε με ήσυχη.

Η θεία της χτυπά την πόρτα δυνατά και φεύγει από το σπίτι. Τότε η Μανταλένα αρχίζει τα κλάματα για όσα συνέβησαν και αναρωτιέται γιατί να χάλασε τη φούστα η θεία της. Κάθεται δίπλα στο τζάκι και ψιθυρίζει: -μακάρι να είχα μια βοήθεια μαγική, να έκανα τον κόσμο καλύτερο γεμάτο χρώμα και η φούστα μου να φτιαχνόταν στη στιγμή. Τότε ξαφνικά εμφανίζεται μια καλή νεράιδα με ένα μαγικό πολύχρωμο ραβδάκι. -Είμαι εδώ για σένα μικρούλα και θα κάνω όλα όσα ψιθύρισες, της είπε. Ακουμπάει με το ραβδάκι της τη διαλυμένη πλεκτή φούστα και σε μια στιγμή γίνεται μακριά και χρωματιστή. Με τα χρώματα που είχε φανταστεί. Κόκκινο και φούξια. Στη συνέχεια, παίρνει την Μανταλένα από το χέρι και βγαίνουν έξω στην πόλη. Δίνουν χρώμα σε κάθε μουντή, σκοτεινή και αδιάφορη γωνιά της. Για το τέλος, η νεράιδα έχει κρατήσει μια μαγική σκόνη που θα πασπαλίσει ολόκληρη την πόλη και θα εξαφανιστεί η ζήλια, η κακία και τα κακά συναισθήματα. Η ζωή τους θα πάρει χρώμα. Η ψυχή τους θα φωτίσει ξανά και όλοι θα ζουν πια αγαπημένοι.

3) Ποιο είναι το τέλος της ιστορίας; σε αυτή την δραστηριότητα τα παιδιά αφού ήρθαν σε επαφή με το παραμύθι που τους διάβασα, αντιλήφθηκαν το περιεχόμενό του και συζητήσαμε όλο το νόημα και το ηθικό δίδαγμα που αποκομίζουν μέσα από αυτό. Τα συγκεκριμένα παιδιά έδειξαν μια ιδιαίτερη προτίμηση στους μύθους του Αισώπου και έδειξαν να γνωρίζουν πολλά για αυτούς. Δεν τους διάβασα το τέλος. Το κατασκευάσαμε όλοι μαζί και το αποτέλεσμα ήταν μοναδικό.

Το κείμενο είναι το εξής: «ο λαγός τρέχει και η χελώνα πάει αργά. Ο λαγός πάει το μεσημέρι στη 1 στο σπίτι του και αργότερα πάει και η χελώνα να παίξουνε. Δεν της ανοίγει την πόρτα γιατί κοιμάται. Εκείνη χτυπά πιο δυνατά. Ο λαγός ξυπνά και της λέει πως έχει ζέστη και θέλει να πάει για μπάνιο στη θάλασσα. Η χελώνα δεν θέλει και αποφασίζει να επιστρέψει στο σπίτι της. Θα δει εκεί μια ωραία ταινία. Ο λαγός επιστρέφει από το μπάνιο και της προτείνει να δει τον Μπομπ Σφουγγαράκι. Θα φάνε μαζί ποπ-κορν. Η χελώνα θα πει και λίγο τσάι. Έφτασε πια νύχτα. Θα κλείσουν την τηλεόραση και θα πάνε βόλτα στην παραλία. Έχει ωραία βραδιά και δεν έχει καθόλου κρύο».

4)Τραγουδάμε τα ποιήματα: και τώρα η ώρα της ποίησης. Έβαλα στα παιδιά να ακούσουν το μελοποιημένο ποίημα του Ελύτη «Γεια σου Κύριε Μενεξέ». Σχολιάσαμε το ποίημα. Εντόπισαν σημεία και λέξεις που τους άρεσαν. Στη συνέχεια συγκεντρώσαμε τις λέξεις αυτές και προσπαθήσαμε να ανακατασκευάσουμε ένα δικό μας ποίημα. Τα παιδιά ήρθαν πρώτη φορά σε επαφή με την ποίηση και τη δημιουργία ποιημάτων και αυτό τα εξέπληξε. Άκουσα σχόλια όπως: μήπως να κάνουμε το ποίημα μας πιο μεγάλο; Να φτιάξουμε ένα ακόμη;

Οι λέξεις που επέλεξαν είναι: μπαζέ, μενεξέ, σιντριβάνι, όνειρο, ροδιά, βατομουριά, μέλισσα, πεταλούδα.

Ποίημα:

Στο **όνειρο** μου είδα χθες

Μια **πεταλούδα** στον **μπαζέ**,

Μύριζε τον όμορφο **μενεξέ**,

Που βρίσκεται δίπλα σε μια **ροδιά**,

Τρέχω να την προλάβω και την βλέπω

Πάνω στην **βατομουριά** παρέα με την

Φίλη της τη **μέλισσα** να τραγουδούν

Για το **σιντριβάνι** του παππού.

5)«Η Φωτιά»: Σε αυτή την δραστηριότητα τα παιδιά ενθουσιάστηκαν με το θέμα της φωτιάς και μοιράστηκαν τις δικές τους εμπειρίες. Είδαμε εικόνες από τον υπολογιστή, βίντεο σχετικά με τη φωτιά και μιλήσαμε για την χρησιμότητα και τους κινδύνους που ελλοχεύουν. Ακόμη, διαβάσαμε το ποίημα «η φωτιά στο τζάκι», το σχολιάσαμε και γράψαμε το ποίημα με δικό μας τρόπο. Όλα τα παιδάκια βοήθησαν πολύ στο να δημιουργήσουμε το ποίημα. Είχαν καταπληκτικές ιδέες και τις εξέφραζαν σε ένα κλίμα ομαδικό και συνεργατικό. Παρακάτω παρατίθεται το ποίημα που δημιούργησαν τα ίδια τα παιδιά με την δική μου βοήθεια:



Η φωτιά είναι καλή,  
Χορεύει γρήγορα πολύ,  
Τα παιδάκια την χαζεύουν,  
Και γι' αυτήν κουτσομπολεύουν,  
Θέλει όμως προσοχή,  
Γιατί η φωτιά μπορεί να βγει,  
Έξω από τα όρια της,  
και να μεγαλώσει η λαλιά της.

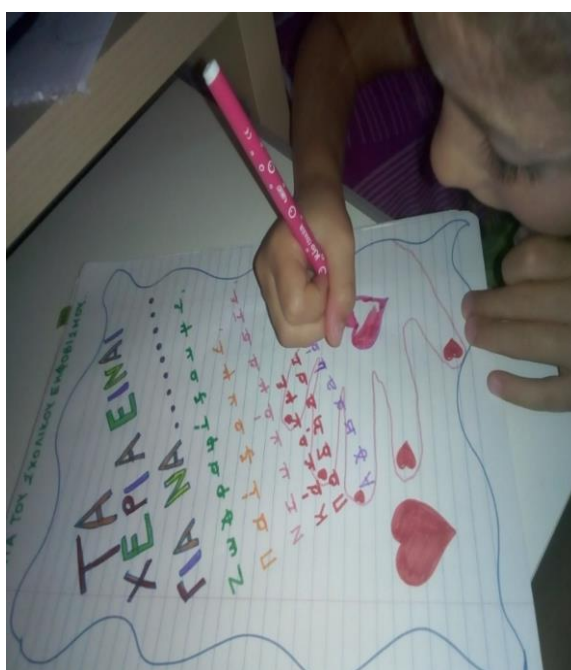
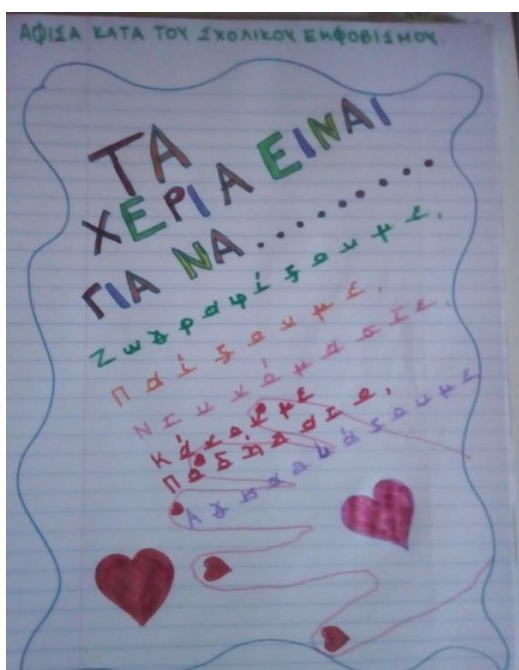
6) Η Χαρά της Ζωής: τα παιδιά έμαθαν τα γεωμετρικά σχήματα και συζητήσαμε για τις διάφορες οπτικές του. Τους έθεσα ορισμένες ερωτήσεις σχετικά με τον πίνακα για να αντιληφθούν το περιεχόμενό του. Στη συνέχεια, τους πρότεινα να δώσουμε έναν διαφορετικό τίτλο. Το κάθε παιδί έδωσε και από έναν διαφορετικό και αιτιολόγησε τον λόγο που τον επέλεξε. Καταγράψαμε όλες τις απαντήσεις. Με αρκετή συζήτηση, τα παιδιά εξέφρασαν τη δική τους γνώμη και επιλέξαμε έναν τίτλο που ταίριαζε περισσότερο στον πίνακα. Βάλαμε κάθε λέξη σε σωστή σειρά και μάθαμε πώς γράφεται ο τίτλος («Το ουράνιο τόξο»). Όλα τα παιδιά έδειξαν ενδιαφέρον και τα μεγάλα νήπια είχαν εξοικειωθεί περισσότερο με τα γράμματα και τη γραφή.

Οι προτεινόμενοι τίτλοι ήταν οι εξής:

- ✓ Οι κύκλοι (Ελευθερία),
- ✓ ο κόκκινος κύκλος (Αθανασία),
- ✓ πολύ κόκκινο (Γιώργος),
- ✓ μ' αρέσει το κίτρινο (Ελένη),
- ✓ ο μπλε κύκλος Παναγιώτα),
- ✓ δύο μικρά μάτια (Βασίλης),
- ✓ κύκλοι σαν μάτια (Μαριλένα),
- ✓ το άσπρο τετράγωνο (Αριάδνη),
- ✓ ριγέ κύκλοι (Φίλιππος).

7) Φτιάχνουμε τη δική μας αφίσα: σε αυτήν την δραστηριότητα, κατασκευάσαμε μια αφίσα κατά του σχολικού εκφοβισμού. Διαβάσαμε ένα βιβλίο για τις αξίες αυτές. Στη συνέχεια, το συζητήσαμε και αποφασίσαμε να γράψουμε στην αφίσα για το τι είναι χρήσιμα τα χέρια μας. Σκεφτήκαμε κάποιες καλές πράξεις και ποιες θα εντάξουμε στην αφίσα. Τα παιδιά το απόλαυσαν και τους άρεσε πολύ. Συμμετείχαν με όρεξη στη δραστηριότητα και συνεργάστηκαν με αρμονία.

Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, στις τάξεις του Γυμνασίου και Λυκείου, τα παιδιά, ως έφηβοι, μούνται σε πιο δημιουργικά μονοπάτια, συνθέτουν ολόκληρα ποιήματα, διηγήματα και είναι σε θέση να αντιληφθούν την ουσιαστική αξία της λογοτεχνίας και να εκφράσουν συναισθήματα που βιώνουν καθημερινά είτε θετικά, είτε αρνητικά, μέσα από αυτήν, τους ήρωές της, τους χαρακτήρες της, την πλοκή και το θέμα. Την συγκεκριμένη εκπαιδευτική βαθμίδα της Προσχολικής ηλικίας και ειδικότερα τη χρήση και την αξιοποίηση της Δημιουργικής Γραφής στη γλωσσική διαδικασία διερευνά η παρούσα διπλωματική. Ειδικά μέσα σε μια δεκαετία από την εμφάνισή της, τα αποτελέσματα είναι εξαιρετικά. Αποτελεί μια ειδική παιδαγωγική εφαρμογή, η οποία δεν έχει επηρεαστεί από την ψηφιοποίηση των βιβλίων και συνεχίζει να είναι μια ανεξάρτητη μορφή έκφρασης, μακριά από τους κινδύνους που ελλοχεύουν λόγω της τεχνολογικής ανάπτυξης.



## Η.1. Βιβλιογραφία

Βακάλη, Α. & Ζωγράφου-Τσαντάκη Μ. & Κωτόπουλος Η.Τ. (2013). *Η Δημιουργική Γραφή στο Νηπιαγωγείο*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο.

Τσαπακίδου, Α. (2014). *Από το παραδοσιακό στο δημιουργικό παιχνίδι*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Αντ. Σταμούλη.

Κοτρωνίδου, Δ. (2012). *Δημιουργική γραφή στο νηπιαγωγείο*. 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.)»

Γλιάου-Χριστοδούλου Ν. *Λογοτεχνία και διαθεματική προσέγγιση στο νηπιαγωγείο: νέος τρόπος προώθησης της δημιουργικότητας των παιδιών*.

Κωτόπουλο, Η.Τ. & Ζωγράφου, Μ. & Βακάλη, Α.Π. (2013). *Δημιουργικός λόγος στην προσχολική ηλικία*. Πανελλήνιο Συνέδριο «Ο Κριτικός Γραμματισμός στη σχολική πράξη» Δράμα.

Καρακίτσιος, Α. Ηλεκτρονικό Περιοδικό Παιδικής Λογοτεχνίας «ΚΕΙΜΕΝΑ» «*Δημιουργική Γραφή: μια άλλη προσέγγιση της λογοτεχνίας ή η επιστροφή της Ρητορικής;*» (3) τεύχος 15.

(Δαφέρμου, Χ. & Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε. *Οδηγός Νηπιαγωγού*. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα).

Κανέλλου, Μ. & Κορβέση, Ε. Ράλλη, Α. & Μουζάκη, Α. & Αντωνίου, Φ. & Εθνικό & Διαμαντή, Β. & Παπαϊωάννου, Σ. 2016. *Προσχολική & Σχολική Εκπαίδευση, Οι αφηγηματικές δεξιότητες σε παιδιά προσχολικής & πρώτης σχολικής ηλικίας*, Τόμος 4, Τεύχος 1, σ.σ. 35-67.

Ντοροπούλου, Μ. 2010. *Η συμβολή του παραμυθιού στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*, Διδακτορική Διατριβή.

Γώτη, Ε. & Δέρρη, Β. & Κιουμουρτζόγλου. *Γλωσσική Ανάπτυξη Παιδιών Προσχολικής Ηλικίας μέσω της Φυσικής Αγωγής*. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Τζιβινίκου, Σ. (2015). *Μαθησιακές Δυσκολίες-Διδακτικές Παρεμβάσεις, Ανάπτυξη ανάγνωσης και γραφής-Διδακτικές παρεμβάσεις*.

Καρακίτσιος, Α. (2015). *Χορεύοντας με τις λέξεις ή το δημιουργικό σβήσιμο*.

Παπαδοπούλου, Μ. *Τύποι κειμένων και ενδεικτικές δραστηριότητες γραμματισμού για το Νηπιαγωγείο*.

Κονδύλη, Μ. *Διδακτική της Γλώσσα Ι*.

Ζαρκάδα, Α.Μ.(2016). *Παιγνιώδεις δραστηριότητες για την προώθηση της Δημιουργικής Γραφής στο πλαίσιο της Παιδικής Λογοτεχνίας*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία.

Μ. Ντοροπούλου, ΕΚΠΑ, 2010 και Οι αφηγηματικές δεξιότητες σε παιδιά προσχολικής & πρώτης σχολικής ηλικίας, Προσχολική & Σχολική Εκπαίδευση, 2016, Τόμος 4, Τεύχος 1, σ.σ. 35-67.

### **Διαδικτυακοί ιστότοποι:**

Η καφέ αρκούδα: <https://www.youtube.com/watch?v=gUdnsvvnW0>

Η καφέ αρκούδα: <https://www.youtube.com/watch?v=WST-B8zQleM>

Το ουράνιο τόξο της Μανταλένας: <https://www.youtube.com/watch?v=MNpQJZNPv7I>

Ο λαγός και η χελώνα: <https://www.youtube.com/watch?v=tJsGAtB0HV8>

Γεια σου Κύριε Μενεξέ: <https://www.youtube.com/watch?v=UjnH2A4SF8M>

## Η.2. Παράρτημα





